

РО « УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УГКЦ »

БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ЛЬВІВСЬКА ДУХОВНА СЕМІНАРІЯ СВ. ДУХА

Кафедра пасторального богослов'я

Дипломна робота

Таїнство Молитви та гідність людини у житті та працях

Митрополита Антонія Сурожського

Студент 6-го курсу: Ярослав Соболевський

Науковий керівник: Михайло Плоцідем

доктор пасторального богослов'я

Рецензент: Іван Голова

Докторант пасторального богослов'я

Львів 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ МИТРОПОЛИТА АНТОНІЯ СУРОЖСЬКОГО	6
1.1. Дитячі та шкільні роки Андрія Блума	6
1.2. Студентське життя та підпільне навчання в семінарії	12
1.3. Служіння в армії та на фронті	13
1.4. Іерейське та Архипастирське служіння. Місійне служіння Архієпископа Митрополита Антонія.....	15
1.5. Сурожська єпархія на чолі єпископа Антонія Блума	16
РОЗДІЛ 2 МОЛИТОВНЕ ВПРАВЛЯННЯ ХРИСТІЯНИНА У ПРАЦЯХ МИТРОПОЛИТА АНТОНІЯ СУРОЖСЬКОГО	20
2.1. Митрополит Антоній про духовне життя.....	20
2.2. Духовне життя як дія Святого Духа в людині	22
2.3. Молитва як зустріч з Богом	25
2.4. Молитва й життя єдине в духовному житті християнина	27
2.5. Види молитви	29
2.6. Мужність молитися	33
2.7. Вечірня молитва.....	38
РОЗДІЛ 3 ЛЮДИНА ТА ЇЇ ГІДНІСТЬ В ПРАЦЯХ МИТРОПОЛИТА СУРОЖСЬКОГО	40
3.1. Достойність людини	40
3.2. Зустріч людини з Богом	42
3.3. Як Бог дивиться на людину	48
3.4. Християни в секуляризованому суспільстві	51
ВИСНОВОК	56
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	60

ВСТУП

«...Будь зразком для вірних у слові, поведінці, любові, вірі й чистоті (1 Тим. 4,12)». Наведені слова з послання апостола, немов демонструють Митрополита Антонія Сурожського.

Ранні роки митрополита Антонія були нелегкими, оскільки вони пов'язані з постійними змінами місця проживання. Згодом почалася Світова війна, де Митрополит служив, фельдшером. За роки життя митрополита з'являлися різні ідеології. Однією із важливих подій в житті Сурожського було те, що він повернувся до християнства. Сім'я Андрія Блума¹ була християнською, але, як згадує сам автор, бабуся часто брала його до церкви: «Я вважав, що, коли я ходжу в неділю до храму, то даремно трачу свій час в неділю. Коли чув запах ладану, то я глибоко вдихав і тоді втрачав свідомість. Я зрозумів, що це дієвий план, який почав працювати і мене перестали брати до церкви»². Ці слова свідчать, що праведними не народжуються, а поступово стають, крок за кроком.

Приклад християнського життя, яке вів Митрополит Антоній, повернуло до християнства багатьох людей. Своїми влучними проповідями, мудрими порадами Антоній, умів зворушувати серця багатьох людей. Ще не одне покоління буде слова Митрополита Антонія, матимуть великий авторитет для християн.

Отже, ми повинні запозичувати та аплікувати у своє життя великий скарб знань, який залишив нам митрополит Антоній.

Актуальність даної роботи полягає в тому, щоб продемонструвати важливість молитви, яка підносить гідність людини, повертає їй першообраз, яким вона була наділена Своїм Творцем. Потрібно також зазначити, що молитва за своєю суттю є головною ознакою християнського життя. Також молитва є зв'язком у будівництві стосунків людини з Богом. Потрібно зауважити важливу

¹ Антоній Блум – справжнє ім'я Антонія Сурожського.

² Филоненко А. *Океан Тайны*. Київ, Дух і Літера 2014, 30.

деталь: Митрополит ніколи нічого не записував, а всі записи зберегли саме люди з радіостанцій, телепередач. Отже, Антоній Сурожський своїми мудрими порадами дає нам найцінніше – свій великий досвід молитви. Велика популярність Митрополита була в тому, що його поради були прості і зрозумілі всім. Ще однією його унікальністю було те, що він приймав усіх без винятку, незалежно якого ти віросповідання. Також актуальним є дослідження і тому, що закликає до прикладу єднання всіх не залежено від релігійних чи інших переконань.

Метою дослідження є висвітлити творчість Митрополита Антонія Сурожського, продемонструвати важливість молитви та гідність людської особи.

Завдання дослідження:

1. Дослідити життя та діяльність Митрополита Антонія;
2. Критично проаналізувати вибрані твори Митрополита Антонія Сурожського;
3. Показати важливість молитви в житті християнина, мужність молитви й важливість вечірньої молитви;
4. Охарактеризувати гідність людини у творах митрополита Антонія;
7. Дослідити бачення та розуміння секуляризованого суспільства у працях Митрополита Антонія;

Об'єктом дослідження є постать Митрополита Антонія Сурожського та внесок митрополита Антонія у світ духовності людини, а зокрема у православну духовність.

Предметом дослідження є творча спадщина Митрополита Антонія.

Методи аналітичний, описовий, порівняльний, узагальнений аналіз. Текстильний аналіз – будемо досліджувати твори Антонія Сурожського та аналізувати Його поради в молитві, ставлення до гідності людини. Метод синтезу будемо висвітлювати важливі моменти з життя та діяльності Андрія Блума. За допомогою методу порівняння виокремимо основні вчення митрополита Антонія та їхню тяглість з сучасним суспільством.

Огляд основних джерел та літератури:

Основними джерелами дослідження будуть твори Митрополита Антонія Сурожського в яких знаходяться його поради про молитву та гідність людської особи.

Твори, які використовувалися в роботі: *Труды, Туруды книга вторая, О встрече, Школа молитвы, Человек перед Богом* та інші твори Митрополита Антонія.

Були також взяті критичні джерела, а саме: Зайцев Андрей, *Митрополит Сурожский Антоний, Жизнь, Творчество, Миссия, Человек в богословии митрополита Антония Сурожского. Доклады второй международной конференции*, Филоненко А. *Встреча, Уязвимость, Ликование: Богословие Митрополита Сурожского Антония*, Алфеев И. *Антоний (Блум), митрополит Сурожский. Любовь всепобеждающая. Проповеди: произнесенные в России*. В роботі також візьмуться до уваги інтернет статі, які відповідають даній темі.

Структура роботи. Робота побудована за тематичним принципом і складається зі вступу, трьох розділів, висновку, використаних джерел та літератури.

У першому розділі *«Життєвий шлях Митрополита Антонія Сурожського(Андрія Блума)*. Досліджено, як майбутній Владика прийшов до християнства і хто мав вплив на нього; Його перші кроки в молитві, досвід праці з пораненими. Знайомство з новою країною, заснування Сурожської єпархії.

У другому розділі *« Молитва в працях митрополита Сурожського»*. Представлений великий досвід молитви владика Антонія. Також розглянутий підпункт про мужність молитви та чи можливо поєднати життя і молитву. Продемонстровані також види молитви.

У третьому розділі *«Людина та її гідність у працях Митрополита Сурожського»*. У розділі представлені основні аспекти гідності людської особи, якою повинна володіти кожна людина, але, попри певні обставини, на жаль, забуває про це. Також ми розглянемо зустріч людини з Богом, де Бог є завжди Милосердним Батьком, який чекає на людину. Будемо досліджувати питання, яке доволі актуальне на сьогодні - християни в секуляризованому суспільстві.

РОЗДІЛ 1

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХМИТРОПОЛИТА АНТОНІЯ СУРОЖСЬКОГО

1.1. Дитячі та шкільні роки Андрія Блума

Російська Православна Церква ХХ ст. славиться багатьма вченими, аскетами, богословами й тими, котрі служили Христові незважаючи на важкі періоди в житті. ХХ ст. характеризується падінням великих імперій, багато країн здобувають собі незалежність, не відстають наука та інформаційні ресурси. Слід також звернути увагу, що на період ХХ ст. припадає період двох світових війн, де загинула велика кількість людей. Виникають також різні ідеології.

Життя Андрія Блума було збагачене різноманітними подіями. Уже можна звернути увагу на те, що Владика Антоній народився в період початку Першої світової війни. Отже, повертаючись до біографії Андрія Блума, потрібно звернути увагу, що він народився не в Росії, а в еміграції у Лозані, у сім'ї дипломата¹. Про своє народження Андрій Блум згадує так: «Місяці два після мого народження ми прожили з батьками у Лозані приблизно два місяці, а згодом знову повернулися в Росію. А через деякий час мого батька знову призначили консулом у Персії, де я прожив до семи років»². Його перші роки життя можна назвати періодом вигнання, бо часто доводилося змінювати місце проживання, переїжджати з однієї країни в іншу.

Під час перебування в Персії він описував про те, як вечорами вони з бабусею проводили час у молитві, тому, як зазначає Владика, елементарне

¹ Див. Филоненко А. *Встреча, Уязвимость, Ликование: Богословие Митрополита Сурожского Антония* [PDF] // <http://clement.kiev.ua> (09.05.2020)

² Сурожский А. *О встрече (сборник бесед и интервью, ранне опубликованных в периодике)*. Краматорск 2009, 10.

духовне виховання він отримав від бабусі³. Згадуючи свого батька, Митрополит казав: «мій батько релігійна людина, який вів напівмонаший спосіб життя»⁴.

Після недовгого перебування в Персії, Андрій Блум разом із сім'єю переїжджає до Франції. На той період життя в Франції не було легким. Франція була відкритою до людей і надавала житло, але також була певна умова, що люди будуть покладатися на власні зусилля і нічого не вимагатимуть від країни⁵. Це є яскравим прикладом того, що чужа країна ніколи не чекає нікого не з відкритими обіймами. У той час матері Андрія випало одне з нелегких випробувань - безробіття⁶. Єдине, що давало матері привілей – знання іноземних мов і володіння навичками стенографістики⁷. Тому на роботу довго не довелося чекати, а наступним викликом стало те, що потрібно було влаштувати свого сина в одну зі шкіл Франції. Перш ніж перейти до навчання й побуту Андрія Блума у школі, потрібно також навести деякі цікаві факти, які відбулися ще перед навчанням. Його мати, не маючи коштів для навчання, подала свого сина на стипендію в католицьку школу, здавалося б, усе було добре після проходження співбесіди. Однак потрібно звернути увагу на один важливий момент: майбутньому Владиці сказали, що йому доведеться прийняти католицизм⁸. Не вагаючись, він одразу чітко дає свою відповідь: «Мамо, підемо звідси, я не для продажу»⁹. Цей жест для Антонія залишився на все життя і неприязнь до Католицької Церкви. Через декілька років митрополит Антоній згадував це так: «природньо і кровно я був пов'язаний з Православ'ям, а саме із російським православ'ям»¹⁰. Повертаючись до навчання у школі майбутнього митрополита, можна сказати те, що воно не було легким. Як сам митрополит згадує у своїх розповідях про школу, що вона знаходилася на околицях Франції, куди після

³ Див Сурожский А. *О встрече (сборник бесед и интервью, ранне опубликованных в периодике)*. Краматорск 2009, 10.

⁴ Див. Сурожский А. *О встрече*, 31.

⁵ Див. Тугаринов С. (упоряд.) *Митрополит Сурожский Антоний. Биография и в свидетельствах современников* // azbyka.ru, 5.

⁶ Див. *Митрополит Сурожский Антоний. Биография и в свидетельствах современников*, 5.

⁷ Див. *Митрополит Сурожский Антоний. Биография и в свидетельствах современников*, 6.

⁸ Див. Зайцев А. *Митрополит Антоний Сурожский, Жизнь, Творчество, Миссия*. Москва 2009, 312.

⁹ Див. Филоненко А. *Встреча, Уязвимость, Ликование: Богословие Митрополита Сурожского Антония* [PDF] // <http://clement.kiev.ua>

¹⁰ Див. Зайцев А. *Митрополит Антоний Сурожский, Жизнь, Творчество, Миссия*, 20.

заходу сонця не заїжджала жодна поліція¹¹. Околиці Франції були настільки жахливими, що там відбувалися вбивства, мародерства та всі інші речі, які суперечили законодавству Франції. Зі шкільних років митрополита можна окреслити два моменти. Перший, який стосувався дуже сильних знущань зі сторони однолітків. Митрополит згадує роки у школі зі сльозами на очах¹². Це була одна з найдешевших шкіл Франції через те, що знаходилася на окраїнах¹³.

Другий момент, на який потрібно звернути увагу – навчання у школі. Згадуючи про своє навчання, Андрій Блум говорить про це так: «Мене школа не цікавила, єдине, що я зрозумів це те, якщо погано навчатимусь, то буду сидіти в одному класі два роки, тому я вчився, аби не засидітися там і це було моєю рушійною силою»¹⁴. Але були і, такі предмети, які Митрополит слухав із задоволенням. Цими предметами були: латинська мова та архітектура, бо, за словами митрополита, вони були взаємопов'язаними, також митрополиту приносило задоволення німецька мова і поезію до цього переліку можна, яку він дуже сильно любив¹⁵. Багато часу приділяв гуманітарним предметам, а саме – історії та географії¹⁶. Будучи, ще дитиною в, митрополита закрадалися думки про суїцид, а все через те, що він думав, що залишиться нещасливим, а якщо буде щасливим, то боятиметься щастя¹⁷. Для митрополита дитинство не було легким через те, що він залишився без товаришів, але про це Андрій Блум згадує наступним чином: «товариським я ніколи не був; любив читати, любив жити зі своїми думками. Лише одного разу я запросив до себе одного товариша, який був першим і останнім на той період»¹⁸. З вище написаного можна зауважити те, що скоріш за все йому доводилося нелегко. Можливо, на закритість Андрія Блума вплинули часті переїзди, можливо, його зробили закритим часті побиття у школі. Відповідь приховувалася у самому Андрієві Блуму. Можливо, відповідь на його

¹¹ Див. Сурожский А. *О встрече*, 20-21.

¹² Див. Зайцев А. *Митрополит Антоний Сурожский, Жизнь, Творчество, Миссия*, 303.

¹³ Див. Сурожский А. *О встрече*, 21-22.

¹⁴ Аверенцев С. *Антоний, Митрополит Сурожский. Без записок* // *azbyka.ru*, 25.

¹⁵ Див. Аверенцев С. *Антоний, Митрополит Сурожский. Без записок*, 25.

¹⁶ Див. Там само, 25.

¹⁷ Див. Зайцев А. *Митрополит Антоний Сурожский, Жизнь, Творчество, Миссия*, 17.

¹⁸ Аверенцев С. *Антоний, Митрополит Сурожский. Без записок*, 27.

закритість була цитата, яка висіла впродовж років у нього на дверях: «Той, хто до мене прийде, зробить мені честь, хто не прийде, принесе мені задоволення»¹⁹. Цей вислів був відповіддю на самотність владики.

Антоній Сурожський асоціював себе в чотирнадцять років з атеїстом, аргументуючи це так: «Я був антицерковно налаштований через наших друзів католиків і протестантів, так що Бога для мене не існувало, а церква була негативним явищем»²⁰. Можна зрозуміти такі антицерковні налаштування Андрія Блума, оскільки він виховувався у школі-інтернат і не мав ніякого церковного виховання²¹. Єдиним моментом, коли все ж доводилося відвідати церкву – у Страсну п'ятницю²².

У житті митрополита Антонія Сурожського було три визначні моменти, які мали вплив на його священниче формування. Перший із них згадувалося вище, коли римо – католики давали Андрію Блуму стипендію, але взамін хотіли, аби він прийняв католицизм. Від цього майбутній митрополит категорично відмовився, аргументуючи це тим, що він є православний.

Другим важливим моментом, був період скаутської організації, яка відрізнялася від звичайних таборів тим, що там були походи в гори, заняття спортом, вчили російську культуру, черпали російську свідомість, так тривало цілих три роки²³. За незрозумілих обставин скаутська група розійшлася, і митрополитові довелося приєднатися до організації «Витязи», яка була організована «Русским Студентским Христианским Движением»²⁴. Згодом дана спільнота стане вирішальною для майбутнього митрополита. Великий наголос у цій спільноті робився на двох речах: культурному вихованні й читанні, а іншою рисою було саме релігійне виховання молоді²⁵. З цього й починається духовна мандрівка Антонія Сурожського.

¹⁹ Див. Сурожский А. *О встрече*, 27.

²⁰ Там само, 27.

²¹ Див. Сурожский А. *О встрече*, 27.

²² Див. Там само, 27.

²³ Див. Аверенцев С. *Антоний, Митрополит Сурожский. Без записок*, 27.

²⁴ Див. Аверенцев С. *Антоний, Митрополит Сурожский. Без записок*, 27.

²⁵ Див. Аверенцев С. *Антоний, Митрополит Сурожский. Без записок*, 28.

У таборі також був духівник, який справив велике враження на Андрія Блума. Найбільше вразила його простота й любов до всіх дітей «у нього було через край добре серце, яке виливало свою любов на всіх»²⁶. Згодом він скаже про це так: «Я знав, що моя мати мене любить, що батько і бабуся мене люблять, але чому людина, яка мені чужа, може мене любити і любити інших, які були йому чужі»²⁷. Після цього випадку митрополит ставитиме неодноразово собі це запитання й упродовж довгих років не зможе віднайти на нього відповідь відповідь.

Ще однією людиною, яка вплинула на Антонія Сурожського, був отець Сергій Булгаков. А сталося це в часі Великого посту, коли владика, ще навчаючись у школі, займався волейболом. Одного дня запросили отця, аби провів їм духовну науку. Митрополит згадує, що більша частина хлопців відмовилася йти на зустріч, але самого митрополита примусили піти²⁸. Після цієї зустрічі з отцем Андрій Блум скаже: «Він був чудовим богословом і прекрасною людиною, але в нього не було ніякого досвіду спілкування з дітьми, і він говорив з нами, як з маленькими звірятами, доводячи до нашої свідомості все солодке, що можна віднайти в Євангелії...»²⁹. Зустріч мала великий вплив на юнака, який згадує, що не пішов грати у волейбол, а дуже швидко побіг додому шукати на полицях Святе Письмо³⁰. Знайшовши на полиці Святе Письмо, узявся одразу читати, але зауважив один момент, що Євангелій було чотири, відразу взявся до найкоротшого³¹. Відкривши Євангеліє Марка згадує про це так: «Я сидів і читав між початком першої і третьої глави Євангелія від Марка, яке читав дуже повільно, і я почув, немов сам Христос сидів переді мною»³². Сторінки Святого Письма переобразили серце юнака. На цих сторінках він зустрівся з Христом: «якщо Христос живий стоїть тут – значить це воскреслий Христос»³³. Згодом,

²⁶ Там само, 28.

²⁷ Аверенцев С. *Антоний, Митрополит Сурожский. Без записок*, 29.

²⁸ Див. Аверенцев С. *Антоний, Митрополит Сурожский. Без записок*, 29.

²⁹ Див. Зайцев А. *Митрополит Антоний Сурожский, Жизнь, Творчество, Миссия*, 19-20.

³⁰ Див. Аверенцев С. *Антоний, Митрополит Сурожский. Без записок*, 32.

³¹ Див. Аверенцев С. *Антоний, Митрополит Сурожский. Без записок*, 32.

³² Филоненко А. *Встреча, Уязвимость, Ликование: Богословие Митрополита Сурожского Антония*.

³³ Там само, 23.

посилаючись знову на Святе Письмо, зумів відкрити для себе дві істини: «Евангелія правда, значить у житті є сенс, можна жити й не можна жити ні для чого іншого, як для того, щоб поділитися з іншими тим дивом, яке я виявив; напевно, є тисячі людей, які про це не знають, і треба їм про це розповісти»³⁴. Наступною думкою, яка наповнила юнака, звучала так: «все, що я думав про людей, було неправдою: що Бог сотворив усіх, що він полюбив всіх до смерті; і якщо люди думають, що вони мені вороги, то я знаю, що вони мені не вороги»³⁵. Можна собі на мить уявити стан юнака, який до цього не мав ніякого відношення до Христа, який ставився нейтрально до християнства, але в якусь певну мить почав ступати на дорогу правди, почав відкривати для себе Христа. Владика хотів ділитися цією радістю зі всіма перехожими людьми: «кожну людину, яка йшла мені назустріч, я дивився на неї і думав: тебе Бог сотворив по любові! Він тебе любить! Ти мені брат, ти мені сестра!»³⁶.

Після усіх цих переживань в Антонія Сурожського починається своя духовна мандрівка. У юнака почалися великі поривання до пустельного життя, через деякий час його мрія здійснилася, однак не пустельне життя³⁷. Згодом крок-за-кроком владика починає практикувати особисту молитву. Він пригадує, як одного разу йому до рук потрапив часослов «я вичитував вечірнє правило тричі: прочитував кожну фразу, мовчав, прочитував вдруге із земним поклоном, мовчав і вичитував для остаточного сприйняття і так все правило...»³⁸. Він мав настільки велику любов до церковного правила, що віддавав на такі вправи щоденно дві години «з цього у мене виросло почуття, що це є життя; поки молюся – я живу; поза цим є якась вада, чогось не вистачає»³⁹. З яким страхом і любов'ю приступав до спілкування з Богом, які вже відтоді були поривання до Богоспілкування. Згодом Владика буде говорити, що молитва потребує від людини зусиль і витривалості⁴⁰.

³⁴ Аверенцев С. *Антоний, Митрополит Сурожский. Без записок*, 33.

³⁵ Див. Аверенцев С. *Антоний, Митрополит Сурожский. Без записок*, 33.

³⁶ Там само, 33.

³⁷ Див. Филоненко А. *Встреча, Уязвимость, Ликование: Богословие Митрополита Сурожского Антония*.

³⁸ Аверенцев С. *Антоний, Митрополит Сурожский. Без записок*, 34.

³⁹ Аверенцев С. *Антоний, Митрополит Сурожский. Без записок*, 34.

⁴⁰ Зайцев А. *Митрополит Антоний Сурожский, Жизнь, Творчество*, 74.

1.2. Студентське життя та підпільне навчання в семінарії

Як і кожен молодий юнак, молодий Андрій Блум не знав, що робити далі, куди йти після закінчення школи. Спочатку було велике поривання до пустинного життя, але зрозумів, що пустинь тепер мало, і виїхати буде дуже важко. Згодом спало на думку стати священиком, пізніше прийшла думка повернутися до Росії й піти в монастир на Валаам, згодом з'явилася ще одна слухна думка – стати лікарем і священиком, поїхати на окраїну Франції й допомагати бідним людям⁴¹.

Митрополит вступив на медичний факультет. Як він сам згадує, це був важкий час: «цей період був дуже голодний, коли потрібно було вибирати, або книжку, або їжу, я дійшов до неабиякого виснаження»⁴². У студентські роки не забував і про молитву «коли ходив пішки до університету на практику, то встигав вичитувати утреню по дорозі туди. Я не старався вичитувати правило з обов'язку, а через те, що отримував насолоду»⁴³. Згодом познайомився з одним священнослужителем – Михайлом Бельським, який дав Антонію ключі від церкви, куди він міг заходити, повертаючись додому⁴⁴.

У житті митрополита відбувається ще одна важлива зустріч, а саме зустріч із духівником Афанасієм Нечаєвим. Він згадує свого духівника наступними словами: «я був з ним до самої його смерті, він справді був великою людиною; це єдиний чоловік, якого я зустрів у житті, у якого була така міра свободи, а саме тієї євангельської свободи, царської свободи Євангелія»⁴⁵.

Закінчивши медичний факультет ще перед війною, одразу звернувся до свого духівника, щоб здійснив над ним монаший постриг⁴⁶. У монашому

⁴¹ Див. Сурожский А. *О встрече*, 37.

⁴² Див. Аверенцев С. *Антоний, Митрополит Сурожский. Без записок*, 35.

⁴³ Див. Аверенцев С. *Антоний, Митрополит Сурожский. Без записок*, 35.

⁴⁴ Див. Аверенцев С. *Антоний, Митрополит Сурожский. Без записок*, 34.

⁴⁵ Зайцев А. *Митрополит Антоний Сурожский, Жизнь, Творчество*, 21.

⁴⁶ Див. Аверенцев С. *Антоний, Митрополит Сурожский. Без записок*, 36.

постригу бере ім'я Антоній (на честь першого великого подвижника Антонія Києво-Печерської лаври)⁴⁷.

1.3. Служіння в армії та на фронті

Пішовши до армії вже як ієромонах Антоній, він дізнається, що не стало духівника Афанасія Нечаєва: «Я довго думав, що мені робити, тому що після такого досвіду знаходження духівника, просто обійти всіх можливих священиків або уявити собі духівником когось іншого було занадто безглуздо»⁴⁸. Митрополит довго не міг прийти до себе, а все думав, як бути далі? А відповідь віднайшов у своїй душі: «і раптом в мене у душі прозвучало: «навіщо ти шукаєш духівника? Я живий»⁴⁹. Після цих доволі довгих сумнівів і роздумів наступив момент спокою, якого так бажав майбутній владика.

Армія для майбутнього владика була доброю школою покори і послуху. Коли владика йшов до армії, то запитав, як він буде здійснювати своє чернецтво, а зокрема послух? На що отець Афанасій відповів: «Вважай, що кожен, хто дає тобі наказ, говорить ім'ям Божим і виконуй його не тільки зовні, але всім твоїм нутром; вважай, що кожен хворий, який потребує допомоги, покличе тебе твій господар; служи йому, як куплений раб»⁵⁰. Ось такими мудрими словами-повчаннями наставляв духівник свого молодого інока перед військовою службою. Митрополит ділився пізніше, яке йому задоволення приносить послух: « Мене дуже вразило тоді почуття внутрішньої свободи, яке дає послух»⁵¹.

Митрополит Антоній також здобував досвід на фронті, брав участь у французькому Опорі, також у часі окупації здійснював належне лікування потребуючим військовослужбовцям⁵². Антоній був співчутливим до своїх

⁴⁷ Див. Майданович Л. *Антоний* // *Православная энциклопедия*.// www.pravenc.ru (09.05.2020)

⁴⁸ Сурожский А. *О встрече*, 50.

⁴⁹ Там само, 50.

⁵⁰ Аверенцев. С, Антоний, *Митрополит Сурожский. Без записок*, 38.

⁵¹ Аверенцев. С, Антоний, *Митрополит Сурожский. Без записок*, 38.

⁵² Див. Зайцев А. *Митрополит Антоний Сурожский, Жизнь, Творчество, Миссия*. Москва 2009, 333.

пацієнтів, співпереживав разом із ними⁵³. Із свого військового досвіду згадує випадок, коли привели до нього пораненого військового, і старший сказав, аби прибрав його палець (оскільки почав гноїтися), Митрополит відкинув таку думку й протягом трьох тижнів вилікував палець⁵⁴. Згодом підійшов старший хірург і говорив: «Що за дурня? Ти міг покінчити з цим пальцем за десять хвилин», а митрополит йому відповів: «Війна пройде, а людина залишиться без пальця»⁵⁵. Можна побачити, наскільки Антоній Сурожський відповідально ставився до своїх до своїх обов'язків і наскільки він був великою людиною. Незважаючи на наказ начальника, він, і зробив все наперекір. І в даній ситуації вчинив, як професіонал.

Велика кількість хворих, поранених, вмираючих пройшли крізь руки молодого хірурга Антонія⁵⁶. Вже відтоді почалася практика пастирської діяльності молодого ченця, адже у святоотцівській традиції праця священника порівнюється з лікарською діяльністю⁵⁷. Антоній старався кожному вмираючому солдатів приділити увагу: «Він міг годинами сидіти біля ліжка вмираючого солдата, розмовляючи з ним, допоки той ще міг розмовляти, а згодом просто мовчки молився за нього, поки душа його не перейде в інший світ»⁵⁸. А сам митрополит про смерть виражався наступним чином: «смерть або думка про неї, пам'ять про неї – єдине, що надає життю вищого сенсу. Жити на рівні вимог смерті це означає жити так, щоб смерть могла прийти у будь-який момент і зустріти нас на гребені хвилі, а не на її спаді»⁵⁹. Ось такі думки переповнювали молодого монаха при вмираючих солдатах. Пізніше митрополит згадуватиме про ці події, як про великий досвід в його особистому житті.

⁵³ Див. Зайцев А. *Митрополит Антоній Сурожський, Життя, Творчість, Миссія*, 330.

⁵⁴ Див. Аверенцев С, *Митрополит Сурожський. Без записок*, 38.

⁵⁵ Див. Там само, 38.

⁵⁶ Див. Алфеев И. *Антоний (Блум), митрополит Сурожський. Любови всепобеждающая. Проповеди: произнесенные в России.* // <https://predanie.ru> (09.10.2020)

⁵⁷ Там само

⁵⁸ Там само

⁵⁹ Див. Алфеев И. *Антоний (Блум), митрополит Сурожський. Любови всепобеждающая. Проповеди: произнесенные в России.* // <https://predanie.ru> (09.10.2020)

1.4. Ієрейське та Архипастирське служіння. Місійне служіння Архiepіскопа Митрополита Антонія

Після закінчення війни митрополит Серафим Лук'янов, тоді ще Екзарх Московського Патріархату, покликав Антонія Блума й рукоположив його в ієродиякони, а 14 листопада - в ієромонахи⁶⁰. Тут і розпочинається знайомство з майбутньою країною митрополита. Події розгортаються так: «Після війни мене попросили зайнятися групою молоді, яка готувалася на з'їзд в Англію»⁶¹. З'їзд був організований Православною Церквою – англіканської співдружності святого Албанія, першомученика Англії, і святого Сергія Радонезького⁶². Завдання самого митрополита полягало навчити молодих людей елементарним речам про Православ'я⁶³. Можливо, митрополит і ніяк не вплинув на молодь, але відбулося дещо інше відкриття. Його можна назвати знайомством з новою землею: «Перший раз, коли я вступив на берег Англії, я раптом відчув, що тут можна жити! Мене щось полонило, і почуття було в мене зміненим; я до сих пір радію, коли повертаюся в Англію після Європи»⁶⁴. Митрополит тут мав семінар про Православ'я, після цього йому запропонували залишитися священником, але за умови, що знайде тут собі якийсь невеличкий підробіток⁶⁵. Митрополит повернувся до Великої Британії через півтора року у зв'язку тим, що раптово відійшов до вічності отець Володимир Феокритов, Антонія призначили на цій парафії настоятелем⁶⁶.

Згодом в 1950 році Антонія призначили настоятелем храмів святого апостола Филипа і преподобного Сергія⁶⁷. Через деякий період по незрозумілих причинах назву храму було перейменовано з апостола Филипа на Успіння Пресвятої Богородиці і Всіх Святих⁶⁸. Владиці Антонію було найголовніше, аби

⁶⁰ Див. Биография и религиозное становление митрополита *Антония (Блума)* // <http://acathist.ru> (10.05.2020).

⁶¹ Див. Биография и религиозное становление митрополита *Антония (Блума)* // <http://acathist.ru>

⁶² Там само.

⁶³ Там само.

⁶⁴ Там само.

⁶⁵ Там само.

⁶⁶ Там само.

⁶⁷ Див. Суружский А. *Наблюдайте, как вы слушаете*, Краматорск, «Тираж-51», 2009, 323.

⁶⁸ Там само, 323.

храм завжди був відкритим «щоб свідчити голосом Православної Церкви російської традиції»⁶⁹. Пізніше він говорив: « Нам не обов'язково повертати людей до православ'я, але ми повинні дати людям знання про православ'я, любов до православ'я, передати ті частинки православної істини, які вони зараз зможуть прийняти і пережити»⁷⁰. Для Антонія Сурожського важливе місце в житті мало Православ'я. Але виступаючи на радіо він часто говорив: « Я ніколи не проповідував Православ'я. Я проповідував Євангеліє з православної точки бачення»⁷¹.

1.5. Сурожська єпархія на чолі єпископа Антонія Блума

Події в житті Андрія Блума почали розгортатися наступним чином. У 1957р. отець Антоній був хіротонізований на єпископа Сергієвського, вікарія Екзарха Патріарха Московського в Західній Європі⁷². Через п'ять років владика Антоній очолив нову єпархію на Британському острові - Сурож⁷³. Назва єпархії походить від древньої місіонерської єпархії, яка існувала в Криму на території міста Сурож, сьогоднішній Судак⁷⁴. Фундаментом Сурожської єпархії був «Устав Постановам Собору 1917-1918 років», коли Устав був сформований, Московський Патріарх Олексій I благословив жити по цьому уставу⁷⁵. Коли одного разу Владика запитали про майбутнє Православ'я в Англії, він відповів: «Що буде надалі з нашою єпархією – нам немає «значення» в тому сенсі, що це – справа Божа. Ми повинні тільки бути світлом»⁷⁶. Усе так почало складатися, як зазначив владика, що «це справа Божа», так розвиватиметься Сурожська єпархія. Він повністю цю справу довірив Богові, адже єпархія поступово почала

⁶⁹ Див. Сурожский А. *Быть православным в Англии. О Сурожской епархии* // Москва 1995, N2(5),94.

⁷⁰ Там само, 94

⁷¹ Див. Филоненко А. *Встреча, Узвимость, Ликование: Богословие Митрополита Сурожского Антония* [PDF] // <http://clement.kiev.ua>

⁷² *Митрополит Антоний (Блум)* // lib.primir.ruav (29.11.2020).

⁷³ *Митрополит Антоний (Блум)*.

⁷⁴ Див. Сурожский А. *Быть православным в Англии* // www.pravmir.ru.

⁷⁵ Див. Сурожский А. *Быть православным в Англии*.

⁷⁶ Див. Сурожский А. *Быть православным в Англии*.

виростати з двох маленьких церков⁷⁷. Його допомогою ставали священники, які були прихожанами місцевої церкви, священники, які весь свій вільний час присвячували потребам своїй пастві⁷⁸. Владика досить часто наголошував: «Кожен християнин, священник, єпископ, повинні йти у світ, як миряни, яким належить «царське священство», оскільки повинні цей світ освячувати»⁷⁹. Наскільки важливим для Антонія було приносити в цей світ мир, той, який заповів сам Христос своїм учням нести у світ.

Наступним викликом, який повстав перед Сурожською єпархією - було на якій мові здійснювати богослужіння. Адже синод Православної Церкви 1917-1918рр. дозволяв здійснювати й на російській мові всі богослужіння⁸⁰. Питання стояло доволі довго, оскільки людина, котра покинула рідну землю, через еміграцію, це залишалося єдиним способом поєднатися з вітчизною через російську мову в богослужінні⁸¹. Коли питання здавалося вирішеним, почалися знову виникати проблеми з мовою в богослужінні, адже відбулося змішування сімей і, допоки англійці не почали приходити до російського храму, відповідно почало виникати питання - на якій мові служити?⁸². Митрополит Антоній довго не вагаючись зробив інакше. Після недільної літургії, він вирішив це питання поставити своїм вірним, на що був сильно здивований: «Всі вірні проголосували за те, щоб регулярно здійснювати богослужіння англійською мовою. Це був героїзм. Це був знак любові старшого покоління до молодого покоління»⁸³. Згодом цей невеликий жест любові відкрив Православ'я цілому світу⁸⁴. У храмі почали молитися люди різних національностей, почали пізнавати духовну спадщину російської церкви на рідній для них мові.

Для Владики Антонія, а також для всієї Сурожської єпархії було орієнтуватися на ранньохристиянську спільноту: «Церква, яка відкрита всім і

⁷⁷ Див. Филоненко А. *Встреча, Уязвимость, Ликование: Богословие Митрополита Сурожского Антония* [PDF] // clement.kiev.ua

⁷⁸ Там само.

⁷⁹ Там само.

⁸⁰ Див. Зайцев А. *Митрополит Антоний Сурожский, Жизнь, Творчество, Миссия*. Москва 2009, 34.

⁸¹ Див. Зайцев А. *Митрополит Антоний Сурожский, Жизнь, Творчество, Миссия*, 34.

⁸² Див. Зайцев А. *Митрополит Антоний Сурожский, Жизнь, Творчество, Миссия*, 34.

⁸³ Зайцев А. *Митрополит Антоний Сурожский, Жизнь, Творчество, Миссия*, 35.

⁸⁴ Див. Там само, 35.

зможуть знайти Бога, Живого Бога, Христа Спасителя, знайти свою віру на будь-якій мові... Ми повинні, як ранньохристиянська церква, вийти в суспільство, у якому знаходимося, і принести туди Христа»⁸⁵. Митрополит хотів підкреслити своїми словами, що Він немов повертається до витоків християнства, звідки будуть брати свою силу, щоб проповідувати Христа і стати подібним до апостола Павла і ранньохристиянських спільнот.

Сурожська єпархія була створена завдяки великій праці її подвижника Антонія та його наступників. Митрополит намагався зі всіх своїх сил відкрити світу православ'я, старався показати його з найкращої сторони. Показав, що священники готові послужити людям. Своєю покорою притягував людей до церкви. Не потрібно було робити чогось надзвичайного, а вистачало лиш просто бути відкритим до людей того суспільства, у якому знаходився.

Завдяки своєму прикладові і любові до своїх людей, Митрополит зумів відкрити двері Православ'я в Англії. Куди могли приходити люди різних віросповідань, а можливо навіть і невіруючі, де змогли через приклад і поставу Митрополита відкрити для себе християнство.

Лютий місяць буде одним з найтрагічніших місяців для вірних Сурожської єпархії і для людей, котрі були знайомі з владикою. Вірних сколихнула подія, яка відбулася з митрополитом Антонієм. Лікарі виявили пухлину у владики, згодом був проведений курс опромінення, але, на жаль, метастази доволі швидко поширювалися⁸⁶. Митрополит продовжував ще боротися за життя, але, на превеликий жаль, у серпні місяці він відійшов до вічності⁸⁷. Він віддав 47 років свого життя на служіння в Англії.

Митрополит Антоній запам'ятовувався вірним своєї єпархії як творча особа. Яка не, маючи жодної закінченої студії з богослов'я, вважається одним з авторитетних православних теологів⁸⁸. Він зробив великий внесок у духовність православної церкви, з якої користалися люди різні. Його життя можна описати

⁸⁵ Зайцев А. *Митрополит Антоний Сурожский, Жизнь, Творчество, Миссия*, 35.

⁸⁶ Див. Биография и религиозное становление митрополита Антония (Блума) // <http://acathist.ru>

⁸⁷ Там само

⁸⁸ Див. Биография и религиозное становление митрополита Антония (Блума) // <http://acathist.ru>

словами Архієпископа Кентиберійського: «Митрополит Антоній перетворив свою душу на ринкову площу... Площа була переповнена людьми, оскільки вони знали, що там знаходився дорогоцінний діамант».⁸⁹

⁸⁹ Там само

РОЗДІЛ 2

МОЛИТОВНЕ ВПРАВЛЯННЯ ХРИСТИЯНИНА У ПРАЦЯХ МИТРОПОЛИТА АНТОНІЯ СУРОЖСЬКОГО

Вчителі християнської духовності, як Східні так, і Західні, робили великий наголос на духовному житті. Духовне життя, за словами митрополита Іларіона Алфеева, це шлях до Бога¹. Щоб розкрити тему молитви в духовному житті християнина, у цьому розділі, ми заглибимося в духовну спадщину Митрополита Антонія, представимо його праці, у яких він описує важливість молитви.

2. 1. Митрополит Антоній про духовне життя

В одній із своїх книг Митрополит Антоній пояснює це так: Часто думаємо, що духовне життя полягає в різних переживаннях, які інколи бувають, котрі пов'язані з молитвою, богослужінням, і стараємося досягнути, піднесеної думки, почуття які проходять повз того, що є насправді духовне життя². Митрополит дає чітку відповідь, як саме ми собі уявляємо духовне життя, показує зі свого досвіду, яким чином людина поступово занурюється в глибину свого єства, тобто в життя духовне, тим менше цікавим, менш значущим стає для неї те, що відбувається навколо³. Далі Митрополит дає такі духовні вказівки: потрібно зануритися в себе, відвести для себе найдорогоцінніше, що є в людині це час. Людині вдається це дуже важко, адже їй доводиться жити одночасно на декількох рівнях⁴. У більшій мірі знаходимося на поверхні, оскільки нас затягує

¹ Див. Алфеев И. *О духовной жизни, Ви – свет мира* // azbyka.ru (29.11.2020).

² Див. Алфеев И. *О духовной жизни, Ви – свет мира*.

³ Див. Алфеев И. *О духовной жизни, Ви – свет мира*.

⁴ Див. Алфеев И. *О духовной жизни, Ви – свет мира*.

у свій вир життя, подій і вражень земного життя⁵. Але людина по своїй природі повинна жити на молитовній глибині – там, де й відбувається справжнє життя⁶.

Отже, важливим моментом є зійти на глибину свого серця. Адже, як зазначають дослідники духовності, духовне життя відбувається в глибині людини, тобто в серці⁷. На превеликий жаль, слово «серце» втратило своє справжнє значення, серце сьогодні має інше значення, ним позначають почуття або осередок чуттєвого життя⁸. Більшість уявляє серце, де перебувають наші емоції на противагу холодному розуму де знаходять притулок наші думки⁹. На противагу викривленому органу серця, юдео- християнська традиція словом «серце» позначають джерело всієї фізичної, емоційної, вольової та моральної діяльності¹⁰. Відбувається суперечність між християнським світом і світом людей, які мають інше уявлення про серце. Але не будемо зупинятися, або входити в дискусії щодо вище наведених цитат.

Будемо йти до завершення даного підпункту й робити висновок. Отож, щоб вести духовне життя, потрібно найперше здійснити прощу до свого серця й дозволити Божій присутності наповнити нас¹¹.

Як зазначає один із дослідників християнської духовності, що: «Духовне життя пропонує «не розвиток вперед», чи пошук новизни, а сходження в глибини свого серця, і зрозуміти, що там знаходиться святая святих, Храм Божий, яким є наше тіло»¹². Тут потрібно зрозуміти, що мова йде про «поклоніння Господеві в серці»(1Пет 3:15). Це те місце, де проходить наше освячення, тобто в нас вселяється Божественне Триєдине життя (Ів 14:23).

⁵ Див. Алфеев И О *духовной жизни, Ви – свет мира.*

⁶ Див. Алфеев И О *духовной жизни, Ви – свет мира.*

⁷ Див. Бьяки Э. *Лексикон внутренней жизни.* Киев 2010, 22.

⁸ Див. Ноуен Г. *Духовне формування.* Київ 2016, 17.

⁹ Див. Ноуен Г. *Духовне формування,* 17.

¹⁰ Див. Там само, 17.

¹¹ Див. Там само, 17.

¹² Бьяки Э. *Лексикон внутренней жизни,* 22.

2. 2. Духовне життя як дія Святого Духа в людині

У попередньому підпункті ми розглянули важливість та значимість духовного життя для християнина. У цьому підпункті буде розглянуто дія Святого Духа в духовному житті людини.

Як ми вже згадували в попередньому підпункті, зі слів відомого Російського митрополита Антонія Сурожського випливає, що людям духовне життя є невідоме, і до кінця вони не знають його, а зображують через певні переживання¹³. Отже, від чого залежить духовне життя? За словами Митрополита Антонія, духовне життя залежить від дії Святого Духа в людині¹⁴. Продовжуючи далі свою думку, Митрополит говорить: «Духовне життя залежить, як Божественна сила, благодать, Христос, Святий Дух нас поступово змінюють, поступово роблять образом Христа, тобто подібним до Нього, допомагає нам стати образом Божим і подобою Божою»¹⁵. Отож відповідь Митрополита є зрозумілою, але що ми знаємо про Святого Духа? Напевно, одразу приходять на думку слова з Євангельського уривку, що читається на свято Богоявлення: «І голос злинув з неба: Ти єси Син мій любий, у тобі моє – уподобання»(Мр.1:11). Також в передостанніх промовах Євангелії від Йоана Христос говорить учням про Святого Духа: «І проситиму Отця, і дасть він вам іншого Утішителя, щоб з вами був повіки» (Ів.14:15).

Святий Дух за природою є невидимий, відповідно розпізнати Його можна за результатами Його дії¹⁶. Святий Дух виявляється в життя людини в любові й дотриманні заповідей Божих¹⁷.

Святого Духа можна охарактеризувати як духівника людини. Причиною цього є те, що Він супроводжує людину від самого початку її життя, а саме відтоді, коли людина прийняла хрещення¹⁸. Святий Дух також пронизує думки

¹³ Див. Сурожський А. *Человек перед Богом*. Москва 2006, 133.

¹⁴ Див. Сурожський А. *Человек перед Богом*, 133.

¹⁵ Сурожский А. *Труды*. Москва 2002, 315.

¹⁶ Див. Батрух С. *Модель християнського життя у творах св. Василія Великого*. Львів 2007, 118.

¹⁷ Див. Батрух С. *Модель християнського життя у творах св. Василія Великого*, 118.

¹⁸ Див. Батрух С. *Модель християнського життя у творах св. Василія Великого*, 119.

людини, почуття, волю й тіло, таким чином відбувається обоження людини, що виявляється у її вчинках¹⁹. Потрібно підкреслити одну важливу рису Святого Духа: завдяки Йому людина має можливість жити в чеснотах, має можливість розпізнавати добро, а також зло²⁰.

Коли поставимо собі запитання, чи чуємо ми голос Христа й Святого Духа, то скоріш за все більша частина християн дасть одноголосну відповідь, що ні. В чому ж криється причина? Євангелія від Йоана називає Святого Духа Утішителем(Ів.14:15),хіба ми не потребуємо Утішителя? Ми потребуємо Утішителя, але шукаємо Його не там де потрібно²¹. Причина криється в наступному, що ми глухі, сліпі до голосу невидимого, ми заглушені звуками, які оточують нас, ми не відчуваємо своєї самотності й сирітства, тому що навколо нас люди, речі, світло, тепло і ми не потребуємо Утішителя²². Як би дивно це не звучало, але залишатися на самоті з самим собою людині буває дуже важко. Одразу людина намагається втекти від тиші, до перегляду телевізора, слухання музики, до друзів і не відчутти, як голос совісті, так і голос Христа та Святого Духа²³. Так, можна знайти багато виправдань, чому ми втікаємо від себе самих. Це можуть бути сімейні проблеми, проблеми в навчанні на роботі, але це не виправдання, оскільки, ми, як християни повинні бути завжди спраглими Христа²⁴. Ми повинні навчитися горіти любов'ю до Христа, а допомогти нам у цьому можуть приклади апостолів, святих і мучеників, які заради Христа йшли на будь - які тортури, але завжди були вірними своєму небесному Отцю²⁵.

Святий Дух є Утішителем, тому Він приходить до людини в моменти розчарування, відчаю, коли ми не просимо, не очікуємо і найголовніше не маємо потреби в Його присутності²⁶. Як би прикро це не звучало, але для християн чомусь Святий Дух є чужий²⁷. Незважаючи на нашу замкнутість, Він приходить

¹⁹ Див. Батрух С. *Модель християнського життя у творах св. Василія Великого*, 119.

²⁰ Див. Батрух С. *Модель християнського життя у творах св. Василія Великого*, 120.

²¹ Див. Сурожский А. *Труды*, 316

²² Див. Там само, 316.

²³ Див. Там само, 316.

²⁴ Див. Там само, 316

²⁵ Див. Сурожский А. *Труды*, 317.

²⁶ Див. Там само, 317.

²⁷ Див. Там само, 317.

і пронизує наші серця, відбувається - це наступним чином: «Коли ми не очікуємо, коли не захищаємося від Його наближення, коли нам не страшно, що Він прийде, все відбере від нас і залишить нам тільки Бога»²⁸. А що відбувається далі? А далі відбувається те, що слова не можна передати: «тоді ми відчуваємо Його дотик, і нам стає легко, тихо і спокійно»²⁹. У цей момент ми не потребуємо нічого іншого, як тільки зберегти цей блаженний стан, відчуваємо на собі наближення Бога, наближення Духа³⁰. На превеликий жаль, ми тільки захоплюємося цим станом, не робимо жодних висновків, а ще гірше не приносимо жодних плодів³¹. Не усвідомлюючи, що це за стан, приймаємо, як належний дар землі, не розуміючи, що це чудо, що після цього можна було присвятити все життя Богові в подяку, що Він прийшов і торкнувся мене³². Коли все проходить, ми відчуваємо тугу за цим станом, починаємо в певній мірі нарікати, що від нас, щось відібрали, уподібнюючись цим самим до маленьких дітей³³. Ми повинні бути свідомі, що з нами сталося велике чудо, маємо роздумати над ним і змінити своє життя³⁴.

Важливо взяти до уваги певну кількість християн, які ведуть духовне життя, але жаліються за прикладом праведного Йова: « Та я піду на схід – його немає, на захід – його не помічаю. На півночі його шукаю – не бачу, повернуся на південь – не виджу(Йов.23:8-9). Вчителі християнської духовності пояснюють цей період кризи тим, що Бог може звертатися до нас своїм повсякденним мовчанням³⁵. Не зважаючи на ці важкі моменти, які доводиться переносити в житті, Він не покидає нас, але присутній в цьому важкому моменті, це тільки для нас здається, що Він мовчить, але насправді Він в, цій ситуації разом з нами³⁶.

²⁸ Сурожский А. *Труды*, 317.

²⁹ Сурожский А. *Человек Перед Богом*. Москва 2006, 136.

³⁰ Див. *Человек Перед Богом*, 136.

³¹ Див. Там само, 136.

³² Див. Там само, 136.

³³ Див. Сурожский А. *Человек Перед Богом*, 136

³⁴ Див. Сурожский А. *Труды*, 318.

³⁵ Див. Бьяки Э. *Лексикон внутренней жизни*, 20.

³⁶ Див. Там само, 20.

Ми не обираємо Бога з, яким ми хочемо налагодити відносини, Він сам наперед випередив нас будучи першим³⁷. На шляху до Богопізнання, потребуємо посередництва Христа: «Ніхто не приходить до Отця, як тільки через Мене»(Ів.14:6).

2.3. Молитва як зустріч з Богом

Кожна людина в житті має друга або подругу і коли їхні шляхи розходяться, то рано чи пізно обставини складуться таким чином, що їм випаде чергова нагода зустрітися. І буває так, що на, цю зустріч чекають роками, але все ж вона особлива. Людина готова в такі мить докладати всі зусилля, щоб чим скоріш прийшов бажаний день. Як показує життя на все свій час і деякі обставини ми не можемо змінити, а доводиться чекати.

Щось подібне повинне бути і в християнському житті, оскільки для християнина на першому місці повинна завжди бути зустріч з Своїм Творцем, не тільки словами чекати, а всім своїм життя очікувати на цю зустріч. А, ця зустріч відбувається дуже часто в молитві.

Немає щасливішої миті для людини, коли вона в часі молитви зустрічається зі своїм Творцем. Це радість, якої не можна передати словом, це щось не земне. Ця радість виражається на нашому обличчі. Владика Антоній так говорить про молитву: «молитва так потрібна, як і життя; вона по суті, життя для нашої душі, і без неї не має життя»³⁸.

Пристаючи до цієї практики молитви, Владика наголошує, на двох аспектах молитви. Першим моментом можна окреслити молитву, яка являється зустріччю з Богом, а ця зустріч веде до спілкування з Ним³⁹.

³⁷ Див. Бьяки Э. *Лексикон внутренней жизни*, 20.

³⁸ Сурожский А. *Школа молитвы. Христианская жизнь*. Клин 2004, 319.

³⁹ Сурожский А. *Школа молитвы. Христианская жизнь*, 319.

Другим момент є: «Молитвослов'я, яке може бути молитвою, але дуже часто – це не молитва, а гра словами»⁴⁰. Більшість християн ніколи не надавали великого значення молитві, а їхня молитва була подібна до вислову Владики «про гру слів». Поступово в цьому розділі будемо висвітлювати, яким чином відбувається ця зустріч, як від гри слів перейти до дійсної зустрічі.

Зустріч відбувається в глибині нашого єства, де ми стоїмо лицем до лица з Богом⁴¹. Цим самим митрополит хотів сказати, що ця зустріч не в зоровому сприйнятті, а в глибині нашої душі, це те, чого ми повинні вчитися і прагнути⁴².

Дуже часто ми захоплюємося молитвою, а буває час, що ми відчуваємо сухість в молитві, вона вже не приносить нам радості, а надалі можемо й відмовитися від практики молитви. Причина є та, що між нами й нашим Творцем є глибока прірва, яка дуже часто не дає нам можливості для цієї зустрічі⁴³. Нам здається, що Бог десь відділився від нас і поставив між нами стіну, але цю стіну побудувала сама людина, а не Бог, стіна збудована людиною з її власних матеріалів, це гордість, зарозумілість і власні гріхи, які не дають можливості для цієї довгоочікуваної зустрічі⁴⁴. Ми власними силами зводимо мури, а згодом нарікаємо, що наш Творець відвернувся від свого творіння.

Маючи великий авторитет серед людей, до митрополита Антонія дуже часто зверталися за порадою, як в часі молитви зустрітися з Богом. Митрополит не залишав нікого осторонь, а завжди з великою любов'ю давав раду тим, які просили про це. З життєвого досвіду згадує такий випадок, коли до нього звернулася жінка, яка молилася, але не відчувала присутності Бога⁴⁵. Митрополит дав їй дуже розумну раду: «Прийдіть додому запаліть свічку перед іконою і сидіть. Наступного дня вона прийшла й поділилася своїми досягненнями, що в неї все вийшло»⁴⁶.

⁴⁰ Сурожский А. *Школа молитвы. Христианская жизнь*, 319.

⁴¹ Див. Сурожский А. *Ступени* // azbyka.ru (29.11.2020).

⁴² Див. Сурожский А. *Ступени*.

⁴³ Див. Алфеев И. *О молитве* // azbyka.ru (29.11.2020).

⁴⁴ Див. Алфеев И. *О молитве*.

⁴⁵ Див. Сурожский А. *Человек Перед Богом*. Москва 2006, 67.

⁴⁶ Сурожский А. *Человек Перед Богом*, 67.

Причина людини, яка живе в сьогоднішньому світі є така, що людина не вміє мовчати й не вчиться слухати⁴⁷. Владика наголошує, що для того, щоб приступити до молитви, для початку потрібно сісти і мовчати, дати можливість нашим емоціям внормуватися і вже тоді можна приступати⁴⁸. Нам завжди слід пам'ятати, що коли ми приступаємо до молитви, то повинні мати відчуття, що стоїмо перед Живим Богом, і Він завжди чує нас⁴⁹. Усе буде залежати від нас, наскільки ми за хочемо цієї зустрічі з Богом, ніхто нас не буде тягнути до неї за руку, а все тільки з свободної волі людини.

2.4. Молитва й життя єдине в духовному житті християнина

Більшості людей, які називають себе християнами, але ми знаємо, що обов'язок християнина в тому, щоб він знаходив час на молитву, не тільки в радісні моменти, але й у моменти випробувань. Більша частина людей знайде сто причин не помолитися, а знайде виправдання. Цих причин ми не буде перелічувати, бо немає сенсу, а будемо старатися дати відповідь на них.

Звісно, я не є компетентний у цій царині, оскільки ще є учнем, який сам буває падає в пастку, що не має інколи часу на молитву, бо знову ж таки знайду багато причин. Напевно, для більшості людей легше сказати, що є люди для молитви, а саме богопосв'ячені особи. Адже дуже часто нам дати відповідь, я зайнятий, у мене багато обов'язків, тому сьогодні відкладу молитву, коли матиму вільний час, оскільки важко поєднати молитву й життя, а якщо бути точнішим то щоденні обов'язки з молитвою.

Яскравим прикладом людини, яка поєднала буденні справи з молитвою був, псалмоспівець Давид. У сто дев'ятнадцятому псалмі він говорить: «Сім раз на день, я тебе хвалю...»(Пс119:164). Отож старозавітній персонаж зміг поєднати

⁴⁷ Див. Сурожский А. *Человек Перед Богом*, 67

⁴⁸ Див. Там само, 67.

⁴⁹ Див. Алфеев И. *О молитве*.

молитву з повсякденним життям, а для людини яка ідентифікує себе з християнством, це є, на превеликий жаль, дуже важким завданням⁵⁰.

Доволі часто поширене явище між людьми, що їм важко спів ставити життя й молитву⁵¹. Будьмо відверті, але це є правильна відповідь, оскільки ми можемо знайти час для молитви лише в тому випадку, коли нас спіткала біда або інші умови життя. Владика Антоній вважає, що це неправильне твердження, що молитва і життя протилежні одне одному⁵². Він говорить: « Ми уявляємо, що життя полягає в суєті, а молитва – у тому, щоб кудись усамітнитися й забути про все, навіть про свого ближнього, і про наше людське положення»⁵³. Життя без молитви – це життя, подібне, у, якому відсутній найважливіший її вимір, це життя без глибини, життя у двох вимірах простору і часу, це життя, де людина отримує задоволення лише видимим⁵⁴. Те, що ми отримуємо задоволення видимим, тут сперечатися не будемо.

Ще однією з причин чому людина не може поєднати молитву й життя, полягає в тому, що молитва нам не приносить радості⁵⁵. Ми завжди звикли отримувати від усього винагороду або насолоду коли щось виконуємо. Але допоки розглядатимемо молитву з погляду на її користь, то Богові не легко буде до нас промовляти⁵⁶. Як відповідь, молитва не повинна бути залежною від нашого настрою⁵⁷. А коли вона залежить від нашого настрою, тоді вона є мертвою, оскільки в нас відсутнє богопоклоніння, яке відбувається в нашому серці⁵⁸.

Всім давно відомо, що дружба й любов глибокі лише тоді, коли ми можемо помовчати одне з одним⁵⁹. Тут не потрібно думати, що мовчання повинне бути через якісь образи або завдані кривди одне одному. Так відбувається у

⁵⁰ Див. Золотоустий Й. *Зібрання повчачань, книга перша*, Місіонер, Львів 2010, 19.

⁵¹ Див. Сурожский А. *Школа Молитв. Христианская жизнь*, 5.

⁵² Див. Там само, 5.

⁵³ Див. Сурожский А. *Школа Молитвы. Христианская жизнь*, 5.

⁵⁴ Див. Там само, 5.

⁵⁵ Див. Алфеев И. *О молитве*.

⁵⁶ Див. Ноуен Г. *Духовне формування*. Нард 2016, 60.

⁵⁷ Див. Алфеев И. *О молитве*.

⁵⁸ Див. Сурожский А. *Школа Молитвы. Христианская жизнь*, 9.

⁵⁹ Див. Там само, 9.

відношенні до Бога, адже якщо навчимося цінувати мовчання разом з ним, то молитва приноситиме нам радість⁶⁰

В молитві ми повинні найперше докладати зусиль зі свого боку, знаходити для молитви неї час, але все це не, є одне з легких завдань, можливо доведеться докласти великі зусилля і лише тоді з можемо цінувати її⁶¹.

2.5. Види молитви

За словами одного із дослідників християнського Сходу Габрієла Бунге, людина цінує спорт, активний спосіб життя, а у випадку молитви перетворилася на сидячу істоту⁶². Так! Автор цілком правий у даному вислові, адже багатьох з нас з раннього дитинства батьки привчали до молитви, але за деякий період ми забуваємо про молитву. Знецінюємо той дар, який батьки з ранніх років намагалися в нас вкласти. Таким чином старалися прищепити нам той великий дар, який здається нібито виконати легко, а знайти час ввечері або вранці дуже був важко.

Для того, щоб розкрити цю тему, хотів би для початку звернути увагу на молитву в традиції Церкви Сходу, яку сьогодні ми маємо й можемо практикувати. Для цього я взяв катехизм УГКЦ і для початку розібрався, які подаються там ступені молитви, адже для того, щоб навчитися молитися, потрібно розібратися, які існують молитви: тілесна молитва, молитва ума, молитва серця і споглядальна молитва.

Отож для початку розглянемо тілесну молитву.

Тілесна молитва: відбувається через промовляння слів, також до неї належать молитовні жести й постава тіла; до жестів відносять знак хреста, поклони, коліноприклоніння, молитовне складання рук і стояння⁶³

⁶⁰ Див. Див. Сурожский А. *Школа Молитвы. Христианская жизнь*, 9.

⁶¹ Див. Там само, 9.

⁶² Див. Бунге Г. *Глиняні посудини*. Львів 2010, 118.

⁶³ Див. Синод єпископів УГКЦ. *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»*. Львів 2012, 250.

Молитва ума: Вона полягає в зосередженні уваги на вимовлених словах⁶⁴. Людський розум пробуджує нас до молитви віднаходить у словах молитви внутрішній сенс і свою увагу зосереджує на молитві ума⁶⁵. Завдяки цій молитві ума Бог допомагає пізнати наші думки, бажання, а також почуття⁶⁶.

Молитва серця: Вид цієї молитви охоплює цілу людину, її внутрішнє «я», творить постійний зв'язок з Богом, таким чином людина сподобляється Божої благодаті, відчуває Божу любов і духовну радість⁶⁷.

Споглядальна молитва: Ця молитва є даром Святого Духа, і людина завдяки цьому ступеню молитви відчуває божественний Первообраз на який вона створена⁶⁸.

Отже ми переглянули собі ступені молитви, оскільки для початківця важливо пам'ятати з чим від буде мати справу і до чого має прагнути. Слід пам'ятати, що для початківця і не тільки, але для всіх християн, які практикують молитву, що вона не може бути одним із звичайних пунктів розпорядку дня, вона є важливою за всі інші справи та обов'язки⁶⁹.

Нам відомо безліч творів про молитву, маємо доступ до багатьох книжок і з них можемо дізнатися, що багато авторів порівнюють молитву з захоплюючою подорожжю⁷⁰. Цю подорож чітко ілюструє нам Євангелії від Матея, коли прийшли мудреці зі Сходу(Мт.2:1-12). Можна зауважити, що вони, на мить не вагалися, а якнайшвидше вирушили до новонародженого⁷¹. Митрополит Антоній пояснює цей момент тим, що вони своїм прикладом показали нам молитву в її дійсності, тобто в спогляданні і трепетному поклонінні⁷². Владика Антоній говорить, що молитва як, подорож, небезпечна, і дуже часто ми ступаємо в цю подорож з ризиком. Митрополит цими словами хотів підкреслити важливість слів апостола Павла: «Страшно впасти в руки Бога живого!»(Євр.10:31).

⁶⁴ Див. Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха», 250.

⁶⁵ Див. Катехизм УГКЦ, 250.

⁶⁶ Див. Катехизм УГКЦ, 250.

⁶⁷ Див. Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха», 251.

⁶⁸ Див. Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха», 252.

⁶⁹ Див. Алексійчук В. *Будьте святыми*. Львів 2013, 56.

⁷⁰ Див. Сурожский А. *Школа молитвы. Христианская жизнь*, 10.

⁷¹ Див. Там само, 10.

⁷² Див. Сурожский А. *Школа Молитвы. Христианская жизнь*, 10.

Продовжуючи далі свою думку, митрополит наголошує, що вийти свідомо на зустріч з Живим Богом – означає вирушити в страшну подорож, у якомусь моменті кожна зустріч з Богом – це Страшний суд⁷³. Адже наближення до Бога, завжди є для людини відкриттям краси Бога⁷⁴. У цьому, так би мовити, інтимному моменті, все залежить від людини: з яким настроєм воно підходить до цієї зустрічі. Якщо ми приходимо до Нього, люблячи Його більше, ніж всі навколишні речі, які приваблюють людське око, тоді ми для Нього відкриті, а Він у свою чергу для відкритий для, нас грішних⁷⁵. Тоді між нами відсутня прірва, яка була спричинена гріхом прародичів, і між нами немає бар'єру, Господь приходиться зовсім близько, у любові й стражданні⁷⁶.

Людина -це істота, яка може приходити на цю розмову, зустріч з певними докорами, незадоволеннями, тим самим показуючи свою зухвалість, зверхність і такий момент має вигляд немов це Бог залежить від нас⁷⁷. Коли з таким налаштуванням будемо підходити до цієї зустрічі, то відстань між нами ставатиме все більша й більша⁷⁸. Тоді в людини виникатиме переконання, що Бог відвернувся від неї і не хоче її почути. Здавалося, ніби все досить легко, немає нічого важкого, тільки всього- на- всього прикласти певні зусилля. Але не потрібно забувати, як згадувалося вище, що молитися – це кров проливати⁷⁹.

Молитва в житті людини втратила свій сенс, оскільки нам важко відкласти свої буденні справи й присвятити свій дорогоцінний час для Бога⁸⁰. Молитва дуже часто виглядає як певний додаток до дня не тому, що Він найвища цінність, а тому, що було би так приємно в додаток до всіх великих благодіянь мати ще Божу присутність, тобто додати до свого комфорту⁸¹. Ми повинні на цьому шляху усвідомити важливу річ, що кожен прагне заповнити наш шматок простору в нашому житті і, не просто зробити заклопотаним, а навіть повністю

⁷³ Див. Сурожский А. *Школа молитвы. Христианская жизнь*, 10.

⁷⁴ Див. Сурожский А. *Школа молитвы. Христианская жизнь*, 10.

⁷⁵ Див. Сурожский А. *Школа молитвы. Христианская жизнь*, 11.

⁷⁶ Див. Сурожский А. *Школа молитвы. Христианская жизнь*, 11.

⁷⁷ Там само, 12.

⁷⁸ Див. Там само, 12.

⁷⁹ Див. Алфеев И. *О молитве*.

⁸⁰ Див. Сурожский А. *Школа Молитвы, Христианская жизнь*, 14.

⁸¹ Див. Там само, 14.

віддатися цій заклопотаності понад усілякі міри⁸². І допоки шукаємо Його в такій налаштованості, то не зустрінемо Його⁸³. Доки молитву будемо розглядати, як додаток дня і розглядатимемо її з користю, що вона нам дасть, які переваги отримаємо і, що здобудемо, то Богові не буде легко до нас промовляти⁸⁴. Любов і дружба не ростуть, якщо ми не вміємо жертвувати, таким чином ми повинні бути готовими відректися від багатьох зручностей, щоб перше місце віддати Богові⁸⁵.

Якщо людину опановують незліченні справи, клопоти за всім встигнути, і таких подій на день безліч, як тоді діяти⁸⁶? Наше завдання полягає в тому, щоб ми дивилися завжди на Ісуса і Його служіння, оскільки Його тайна криється в самотньому місці, куди Він ходив ще за ночі і де вступав у близькі стосунки з Отцем, там народжується Його служіння⁸⁷. Щоб ми могли вступити в такий близький контакт, перед нами також стоїть завдання, щоб ми залишилися в молитві самими собою⁸⁸. У більшості випадків, коли стоїмо на молитві, то постаємо не такі, які ми є насправді, а виконуємо певну роль⁸⁹. Ми не можемо в часі молитви бути самими собою, тому завдання стоїть, яка із моїх особистостей повинна виступити для зустрічі з Богом⁹⁰? Це можна назвати над завданням, нам важко бути такими, якими ми є, нам важко її віднайти⁹¹. Антоній Сурожський дає гарну пораду, вона полягає в тому, щоб ми для себе знаходили час, а навіть декілька хвилин. Завдання полягає в тому, щоб ми запитували себе, коли ми дійсно були самими собою⁹²? Це з не з легких завдань, хтось може сперечатися, але більшість зійдеться, що завдання важке. Адже коли ми приступимо до справи й будемо знаходитися наодинці, то зрозуміємо, що не має нуднішого завдання, як бути самим із собою, довідаємося, що не тільки залежні від обставин, а ще

⁸² Див. Ноуен Г. *Духовне формування*, 58.

⁸³ Див. Сурожський А. *Школа Молитви*, Клин, Христианская жизнь 2004, 14. .

⁸⁴ Див. Там само, 14.

⁸⁵ Див. Сурожський А. *Школа Молитви*, Клин, Христианская жизнь 2004, 14.

⁸⁶ Див. Ноуен Г. *Духовне формування*, 59.

⁸⁷ Див. Ноуен Г. *Духовне формування*, 60.

⁸⁸ Див. Сурожський А, *Школа Молитви*, 102.

⁸⁹ Див. Там само, 102.

⁹⁰ Див. Сурожський А. *Школа Молитви. Христианская жизнь*, 102.

⁹¹ Див. Там само, 102.

⁹² Див. Там само, 104.

відкриємо для себе, що ми не живемо своїм життям, а живемо чийось життям⁹³. Але, що ж тоді залишається робити? Невже опускати руки і змиритися з цим? У глибині свого серця убогу істоту, яка потребує Бога, не для заповнення пустоти, а для того, щоб зустрітися з Ним⁹⁴.

Коли людина ставить у своєму житті якусь ціль, то вона знає, що мусить докласти певних зусиль, щоб досягнути результату. Те саме відбувається в молитві: щоб досягнути зросту, потрібно докладати зусиль, оскільки молитва повинна пустити корені в нашому житті⁹⁵. Якщо молитва суперечить нашому способу життя, якщо не має нічого спільного з нашим життям, то вона ніколи не буде ні живою, ні мертвою⁹⁶.

Щоб подолати всі труднощі, які спіткають людину коли, вона приступає до молитви і які не дають їй відповідно молитися, потрібно жити молитвою так, щоб це було єдине ціле, докласти зусиль, щоб молитву поєднувати з життям, а допомогти нам в цій нелегкій справі допоможуть молитви святих⁹⁷. Ми можемо в щоденному житті використовувати молитви святих, які вони нам залишили як зразок⁹⁸.

Якщо ми щодня будемо промовляти слова молитви істинно зі всією праведністю, ми в такий спосіб зробимо свою молитву не тільки реальною, а й станемо синами Божими⁹⁹.

2.6. Мужність молитися

Щоб мати мужність до молитви, для початку потрібно практикувати молитву. Інколи буває важко організувати себе до молитви, буває опускаються руки, ми розчаровані і нам нічого не хочеться. Якраз мужність молитви полягає в тому,

⁹³ Див. Сурожский А. *Школа Молитвы*, 104.

⁹⁴ Див. Там само, 104.

⁹⁵ Див. Див. Сурожский А. *Школа Молитвы*, Клин, Христианская жизнь 2004, 112.

⁹⁶ Див. Там само, 112.

⁹⁷ Див. Сурожский А. *Школа молитвы. Христианская жизнь*, 113.

⁹⁸ Див. Сурожский А. *Світло у Темряві, Дух і Літера*, Київ 2014, 32

⁹⁹ Див. Сурожский А. *Школа молитвы*, 113.

щоб продовжити молитву, щоб докласти усіх зусиль¹⁰⁰. Оскільки молитва – це шукання Бога й зустріч з Ним, яка переходить у спілкування¹⁰¹. Молитва, за словами Антонія Сурожського «це шукання, дослідження цієї області невидимого світу, наших особистих глибин, яка відома одному тільки Богу, які тільки Він може відкрити»¹⁰². Людина в такий спосіб повинна зрозуміти, що все її буття походить від Бога¹⁰³.

Знов повертаючись до порад мудрого пастиря митрополита Антонія, котрий говорить: «Щоб досягнути глибини істинного пізнання, щоб бачення реальності співпадало зі своїм предметом, недостатньо бачити, чути або навіть любити, потрібно мати чисте серце, яке бачить Бога за стінами буденності»¹⁰⁴.

Коли ж людина все ж таки наважилася йти цим шляхом мужності молитви, відповідно вона йде в пошук, на початку шляху вона самотня повинна признати існування іншого¹⁰⁵. Потрібно також зрозуміти, що все, що ми пізнаємо в стосунках; поки між нами не має зв'язку, нікого не існує для нас, а коли визнаємо існування іншого ми повинні увійти у стосунки, вони потребуватимуть перерости себе, відмовитися від себе і померти для себе¹⁰⁶.

Як пояснює далі митрополит Сурожський, щоб досягнути глибокого пізнання, недостатньо бачити, чути й мати чисте серце, яке може розпізнати Бога за умов повсякденності¹⁰⁷. Продовжуючи далі думку митрополита, можемо додати: «подібно око, яке втратило чистоту, ясність, відкидає все, що бачить, своє потемніння, так і серце, втративши цілісність, не може оцінювати й не бачити Бога¹⁰⁸.

У повні молитися нам стає на заваді наша особистість через те, що ми стаємо на молитву не такі, які ми є насправді¹⁰⁹. Щоб людина мала мужність

¹⁰⁰ Див. Ларше Жан-Клод. *Старець Сергей* // azbyka.ru (29.11.2020).

¹⁰¹ Див. Сурожский А. *Школа молитвы. Христианская жизнь*, 183.

¹⁰² Сурожский А. *Школа молитвы. Христианская жизнь*, 185.

¹⁰³ Див. Мескін М. *Молитовне життя Східної Церкви*. Львів 2014, 21.

¹⁰⁴ Сурожский А. *Школа молитвы*, 193.

¹⁰⁵ Див. Там само, 195.

¹⁰⁶ Див. Сурожский А. *Школа Молитвы. Христианская жизнь* 195.

¹⁰⁷ Див. Там само, 193.

¹⁰⁸ Там само, 193.

¹⁰⁹ Див. Там само, 200.

молитися й бути в часі молитви собою, то для, початку за порадою митрополита Сурожського: «дуже важливо, коли почнемо приступати до молитви, дати собі час прийти до себе, поглянути на себе і зрозуміти, в якому настрої прийшли на цю зустріч¹¹⁰. Потрібно також бути свідомим, що ця практика потребує наших щоденних зусиль і терпіння¹¹¹. Люди в більшій мірі завжди готові приступати до молитви, але коли настають моменти кризи, то людина може ставити собі запитання: «Чому Бог не звертає уваги на наші запитання, ми не відчуваємо Його присутності й не можемо дати відповіді, може виникнути сумнів, що Він не чує нас»¹¹². Але це хибне людське переконання, зумовлене через нашою людською сліпотою і тврдосердістю¹¹³. Можливо, ця відсутність Бога в нашій молитві полягає в зовсім іншому: що ми прийшли на цю зустріч не готовими, а старалися як найшвидше відмовити слова і піти. Швидше за все проблема криється в людині, а не в Бозі, оскільки потрібно ставити собі питання чи я готовий до цієї зустрічі? Якщо пустимо Бога у своє життя він може зруйнувати наше, бачення оберне наші цінності в зворотному напрямку¹¹⁴. Як зазначає митрополит Сурожський «ми повинні вміти оцінити відсутність Бога й засудити себе, щоб Він не засудив нас»¹¹⁵.

У нас можуть також відвертати від нашої молитви наші страхи, переживання, які не дають нам вповні відкритися перед Богом. Більшості є відомий уривок в Євангелії від Марка, де розповідається про бурю, яка виникла на морі коли учні пливли зі своїм Вчителем(Мр.8.23-24). Думаю, що переповідати її не потрібно, а лише звернути увагу на спокій Ісуса, котрий спить, або скажемо, відпочиває. Цей уривок можна прирівняти до нашого життя й молитви. Щодня, коли виникають труднощі, ми приходимо до Бога з претензіями, але продовжуючи думки великого митрополита: « Бог дуже часто дивиться на нас із гнівом і відповідає на мові, яка могла би торкнутися нашого

¹¹⁰ Сурожский А. *Школа молитв. Христианская жизнь*, 200.

¹¹¹ Див. Ларше Жан-Клод. *Старец Сергей*.

¹¹² Сурожский А. *Школа молитвы*, 202.

¹¹³ Див. Там само, 202.

¹¹⁴ Див. Сурожский А. *Школа Молитвы. Христианская жизнь*, 204.

¹¹⁵ Там само, 204.

серця»¹¹⁶. Ми дуже повільні до слухання в моменти відчаю, розчарування, ми глухі до слів Господніх¹¹⁷. У таких ситуаціях ми звикли покладатися на свої сили, а не на Бога. Бог, у свою чергу, може говорити просто: «Я ж тебе послав у цю ситуацію, ти повинен боротися за Мене; хіба ти не належиш до війська Царства Небесного, яке є посланниками тут на землі?»¹¹⁸. Посилаючись вже вкотре на великого митрополита, то він говорив: « Наше завдання свідчити Христа на землі, або в торжестві, або розіпнутим, завжди віддаючись і найголовніше ніколи не втікаючи з цього шляху, навіть коли цей шлях є тернистим»¹¹⁹.

Наше найбільше завдання навчитися мужності молитви, натхнення до неї, скоріш за все легко молитися із захопленням, але важко молитися в щодня у, важкі дні, коли немає бажання приступати до цієї справи¹²⁰. Коли приглянутися до свого молитовного життя, напевно, не буде легко проводити весь день в молитві, воно виглядає навіть нереальним завданням. Владика Антоній пояснює це так: «Ми повинні вступати на цей шлях поступово, починаючи з декількох хвилин на день, якщо змушуватимемо себе дуже довго, зосереджуючи свою увагу, прийде момент коли наші сили вичерпаються, це означає, що благодать привела нас до якоїсь помилки»¹²¹. Напевно, більшість людей, які практикують молитву, і тоді прийти прикрий момент, а саме відразу від молитви, тоді молитва здаватиметься сухою і може виникнути переконання, що ми цей день провели не для Бога¹²². У такі важкі моменти митрополит Антоній радить людям «признати свою поразку, що ми не доросли до цього, щоб жити в постійній присутності Бога»¹²³. Продовжуючи далі цитувати великого митрополита Сурожського щодо мужності молитви, у випадках такої «сухості»: «проявити духовну солідарність і обмежити свої духовні поривання, особливо словесні»¹²⁴.

¹¹⁶Сурожский А. *Школа молитвы, Христианская жизнь*, 214.

¹¹⁷Сурожский А. *Школа Молитвы. Христианская жизнь*, 214.

¹¹⁸Сурожский А. *Школа Молитвы. Христианская жизнь*, 214.

¹¹⁹ Там само, 214.

¹²⁰ Див. Там само, 217.

¹²¹ Сурожский А. *Школа Молитвы. Христианская жизнь*, 216

¹²² Див. Там само, 216.

¹²³ Там само, 216

¹²⁴Сурожский А. *Школа молитвы, Христианская жизнь*, 216

У моменти, коли молитва для нас здається сухою, митрополит Сурожський дає дві поради: 1) у вже складених молитвах святих; 2) читання Святого Письма.

Митрополит дає раду, що, коли приходять періоди, коли нам важко приступити до молитви або період, як Він називає, сухості, нам допоможуть молитви святих¹²⁵. У чому саме допомагають людині молитви подвижників? Завдання полягає в тому, як зазначає митрополит, що «на період сухості в нас повинні бути молитви святих, які ми глибоко пережили. Важливо навчитися застосовувати ці молитви, щоб пробуджувати душу зі сну й повернути до життя». Завдання стоїть не просте, а саме «вимовляти кожне слово, стараючись заповнити його розумом, не заглиблюючись думкою в її сенс, не робити її предметом для роздумування»¹²⁶. Продовжуючи думку митрополита скажимо, що: «Потрібно спробувати не зв'язувати свою волю, а навпаки дати їй можливість розслабитися, і стати глибоко, віддатись не пасивно, а довірливо, слухати всім розумом, відзиватися без напруження тим силами, які залишились ще живими в нашому серці, на слова, які стали привичні»¹²⁷.

Іноколи ми можемо зустрітися, як нам здається, з мовчанням Бога, але знову ж таки, повертаючись до слів митрополита: «зустріч людини з Богом відбувається якраз в мовчанні»¹²⁸. Яскравий приклад знаходимо коли Христос знаходиться в Гетсиманському саду тоді можна сказати, що «молитва самого Христа залишається без відповіді. Христос залишається здавалось би, покинутий, але Отець дає Йому значно більше, але цінною життя Христа»¹²⁹. Зустріч є глибокою лише в одному випадку, коли дві сторони можуть провести певний час в мовчанні¹³⁰. Якщо для зустрічі нам необхідні тільки слова, то відносини не набрали, ще глибокого сенсу¹³¹.

Людина повинна завжди знаходити в собі мужність приступати до молитви, щоб це було щоденною практикою, а вже згодом говорити про зустріч. Щоб ми

¹²⁵ Див. Сурожский А. *Школа молитвы, Христианская жизнь*, 218.

¹²⁶ Там само, 221.

¹²⁷ Див. Сурожский А. *Школа Молитвы. Христианская жизнь*, 221.

¹²⁸ Там само, 223.

¹²⁹ Там само, 224.

¹³⁰ Див. Там само, 225.

¹³¹ Див. Там само, 225.

зустріли Бога в молитві, нам потрібно бути мужніми та щирими¹³². Коли ця риса буде відсутня, то молитва буде, як згадувалося вище, ще одним пунктом до дня, і ми не зростатимемо в ній, бо вона буде завжди сухістю. Єпископ Кападокії казав: «Усе життя нехай буде часом молитви»¹³³. Іван Золотоустий говорив: «Якщо позбавиш себе молитви, то зробиш те саме, що витягнеш рибу з води, тому, що для неї потрібна вода, так для тебе- молитва»¹³⁴.

Можна побачити наскільки важливою була молитва в житті Святих Отців. Вони завжди віддавали перше місце молитві, не боялися довіритися Йому, готові були віддати все, але щоб завжди бути з Богом. Тому нехай приклад багатьох Отців буде для нас зразком наслідування, не тільки гарними висловами, а способом нашого життя.

2.7. Вечірня молитва

Майже в цілому розділі ми розглядали такі підпункти, як: молитва і життя одно, види молитви і мужність молитви. А тепер настав момент для вечірньої молитви. Як доводить досвід, зранку ми не встигаємо помолитися, бо завжди поспішаємо, а вечері нам не до молитви, оскільки виснажені за день, хочемо провести час в телефоні, подивитися фільм і безліч інших причин. Одним словом, все готові робити, тільки не молитися. А спробуємо відкрити багатство вечірньої молитви, про яке писав великий учитель духовного життя митрополит Антоній Сурожський.

Молитва не повинна бути тільки зосередженою на нас самих, а ми повинні молитися за всіх інших людей. Бо тоді це буде подібним до слів Христа: «Яка вам користь коли ви любите тих, які вас люблять»(Лк.6:33). Я не мав на увазі зараз на думці ворогів, а саме молитву за всіх людей.

¹³² Див. Алексійчук В. *Будьте святыми*, 59.

¹³³ Катрій Ю. *Перлини Східніх Отців*. Львів 1998, 145.

¹³⁴ Катрій Ю. *Перлини Східніх Отців*, 148.

Митрополит Антоній дає одне з простих завдань вечері, завдання полягає в наступному: «Подумайте, скільки людей зараз страждає в тюрмах, лікарнях, сироти, голодні, безробітні, жінка, яка не дочекалася свого чоловіка, і таких є багато інших прикладів»¹³⁵.

Що цим хотів сказати митрополит Антоній? Він говорив: «Перше з чим підеш спати, подякуй Богові за все, що Він нам посилає»¹³⁶. На сьогодні слова подяки втратили свій справжній сенс. Ми виростаємо не вдячні, багато в Бога просимо, а інколи й вимагаємо, але, найголовніше, забуваємо сказати дякую, Боже, за отримані дари! Дуже часто не вистачає в нас цієї сміливості сказати «дякую за все!»

Владика наголошує, щоб ми не забували тих, які страждають: «Щоб Бог пам'ятав страждаючі тіла, як важко хворого, так і дитину, в'язня й усіх інших»¹³⁷.

І також владика говорить, щоб молилися й за самих себе: «Нехай згадає і про нас, поранених і беззахисних: Ми передаємося в Його руку з вірою й надією, в радість про то, що в міру своїх сил ми любимо Його настільки сильно, навіть до Хреста і Воскресіння»¹³⁸.

Приблизно так чином повинна виглядати вечірня молитва. Щоб ми завжди згадували таких людей в молитві. Пам'ятали про всіх, які знаходяться в небезпеці життя і смерті.

¹³⁵ Сурожский А. *Труды*, 949.

¹³⁶ Сурожский А. *Труды*, 950.

¹³⁷ Там само, 950.

¹³⁸ Там само, 950.

РОЗДІЛ 3

ЛЮДИНА ТА ЇЇ ГІДНІСТЬ В ПРАЦЯХ МИТРОПОЛИТА СУРОЖСЬКОГО

3.1. Достойність людини

Людина дізнається з книги Буття, що вона створена на «Образ і подобу Божу». Згодом Бог говорить до Мойсея: «Будьте святими, бо Я святий» (Лев11:44). Ми не розглядатимемо тему святості, а насамперед розглянемо тему «достойність людини», а вже пізніше, коли людина зуміє збагнути свою велич, ось тоді можна говорити про святість.

Коли Бог створив людину, найголовнішим її завданням було це завжди бути вірним своєму Творцеві. Це і є найбільша достойність людини¹. Владика Антоній неодноразово наголошував: «проблема людини не в тому, що вона не вірить в Бога, а в тому, що вона не вірить в себе. Людина не бачить ніякої цінності в собі, не бачить сенсу в собі»². З вище сказаних слів митрополита Антонія, можна зрозуміти, що немає гіршого, коли людина втрачає свою достойність через певні обставини. Адже сьогодні слово «достойність» відображає інше своє тлумачення, а саме: «приниження гідності іншої особи, зради, війни і так далі. Ми забули, що є творінням Вищої любові і Премудрості»³. Митрополит Сурожський говорить: «Бог пропонував всього Себе, без остатку: Своє буття, любов, мудрість»⁴. Цитовані слова владика нам демонструють, що людина є вінцем творіння, а в тому числі людина володіє достойністю⁵. Продовжуючи свою думку, митрополит наголошує: « не шукай холодного пізнання розуму,

¹Див. *Человек в богословии митрополита Антония Сурожского. Доклады второй международной конференции, 11-13*, Москва 2013, 35

² Сурожский А. *Пути христианской жизни*. Москва 2008, 149.

³ Сурожский А. *Духовне насліддя*. Москва 2013, 36.

⁴ Сурожский А. *Беседы о церкви*. Москва 1991, 155.

зовнішнього, чужої любові; не шукай пізнання плоті... На це спокусилася людина»⁶.

Митрополит завжди наголошував на сутності людської особи таким чином: «Уся історія людства свідчить про те, як людина чує таємницю Божу і в цій таємниці Божій, через неї, в глибинах цієї таємниці знаходить самого себе, свою велич знаходить образ тієї людини, якою повинен стати»⁷. Людина починає володіти сповна своїм достоїнством лише тоді, коли своїм внутрішнім життям людина починає усвідомлювати, що належить їй за природою⁸ Людина таким чином починає бути присутністю Живого Бога⁹.

Митрополит називає людину «індивідом»: «ми розділені самі в собі, розділені між добром і злом, поділ проходить між нашим розумовим сприйняттям і нашим досвідченим знанням. Ми розділені між собою тому, що ми чужі одне одному»¹⁰. Також важливим моментом є, коли Бог кличе, а ми можемо відгукнутися на Його поклик, немов вступити в область таємниці, яка робить нас персоною¹¹. Говорячи про людську персону, владика зазначає: «ми повинні зрозуміти, що говоримо про найсвятіше в собі, про щось, що знає тільки Бог, про образ не просто як передрукування, але як про життєву силу в нас»¹².

За словами великого пастиря, достойність полягає в тому, що «ми повинні любити самі себе – але не ту емпіричну людину, якою ми є: самолюбну, марнославну, а любити ту людину, яка є закладена в середині нас. Повинні знайти цю людину й зберігати її»¹³.

Дуже часто митрополит наголошував, щоб ми увійшли на глибину, зосередилися, аби хоч на хвилину наблизитися до себе, до місця правди, до

⁶ Сурожский А. *Беседы о церкви*. Москва 1991, 155.

⁷ Сурожский А. *Человек перед Богом*. Москва 2001, 84.

⁸ Див. *Человек в богословии митрополита Антония Сурожского, Доклады второй международной конференции, 11-13*, Москва 2013, 35.

⁹ Там само, 64 ?????

¹⁰ Див. Сурожский А. *Труды. Книга Вторая*. Москва 2012, 856.

¹¹ Див. *Человек в богословии митрополита Антония Сурожского, Доклады второй международной конференции*, Москва 2013, 65 ?????

¹² Див. Сурожский А. *Труды. Книга Вторая*, 857.

¹³ Сурожский А. *Человек перед Богом*, 146.

реальності – ще навіть не Божої присутності, але нашого стояння перед Богом¹⁴. Митрополит і не забуває про найголовніше: «Всі знаємо, як важко зосередитися, увійти в себе, вкорінитися на тій глибині, де можна стояти перед Богом»¹⁵.

Аби володіти цією гідністю, людина мала стати причасником «Божественної природи»¹⁶. Але для цього, за словами митрополита, потрібно «відкрити себе Богу» і стати «прозорим»¹⁷.

Продовжуючи говорити про достойність, митрополит каже: «Мене здивувало, як Бог відноситься до нашого достоїнства і по відношенню до мого ближнього також»¹⁸. Дивним виглядає те, що, яке би наше життя поганим і грішним не здавалось, Він завжди приходить до нас, лиш би ми цього самі хотіли.¹⁹

Ми повинні виходити назустріч Христові, щодня бути відкритими до Бога й усе більше усвідомлювати цю велич достойності людини. Потрібно усвідомити цю велику істину, що ми маємо в собі достойність бути сповна людиною.

3.2. Зустріч людини з Богом

Сьогодні багато християн мають свій унікальний, неповторний досвід зустрічі з Богом. Кожна людина на певному етапі свого життя зустрічає Його. Комусь здається, що це якась містика, фантастика або, якщо дивитися в контексті сьогодення, то на людину би споглядали, як на божевільну.

Митрополит Антоній, який зустрів Христа в 14 років говорив: «Хлопчиком я прочитав Євангелія і відчув, що ніякої задачі в житті не може бути, крім тої, як поділитися радістю, яка відкрилася мені в пізнанні Бога й Христа; у школі, у

¹⁴ Див. *Человек в богословии митрополита Антония Сурожского, Доклады второй международной конференции 11-13, Москва 2013*, 67

¹⁵ Див. Сурожский А. *Труды. Книга Вторая*, 389- 390.

¹⁶ Див. *Человек в богословии митрополита Антония Сурожского, Доклады второй международной конференции, 11-13, Москва 2013*, 286

¹⁷ Там само, 286.

¹⁸ Сурожский А. *О встрече* // azbyka.ru (29.11.2020).

¹⁹ Див. Сурожский А. *О встрече*.

метро, у таборі, я говорив, як мені відкрився Христос»²⁰. Апостол Павло, який пише до коринтської спільноти, писав: «Горе мені, що не проповідую»(I Кор.9:16). На основі цього тексту, митрополит говорить: «Для мене, коли б я не ділився цим чудом, що зустрів Христа, це було б злочином, адже скільки людей зараз по всій землі бажають цієї зустрічі»²¹.

Бог до нас завжди відкритий, владика Антоній говорить: «Нам потрібно всього лише звернутися до Нього, відкрити своє серце для Нього, потрібно стати перед Богом і відкритися Йому до самих глибин»²²

Господь немов говорить: «Прийди і розділи зі Мною радість буття! Прийди, тому що ти Мені дорога, прийди, адже уся Моя любов тобі пропонована і дана»²³.

Сьогодні для багатьох християн особиста зустріч з Богом виглядає, як щось нереальне, нездійсненне, поза межами всесвіту або десь на маргінесі. Інша сторона є така, що певна кількість християн бажає цієї зустрічі, проте не знає, як до неї підійти. Часто трапляється й таке, що людина хоче миттєвих результатів, проте, так і не отримавши жодної відповіді, вона залишає почату справу й проживає своє життя, так і не бажаючи увійти на глибину до Бога і будувати свої особисті стосунки з Ним. У нас можуть виникати сумніви щодо реальної присутності Бога.

«Людське життя – це завжди зустрічі»²⁴, - такими словами в одній із бесід висловився Владика Антоній. За своєю природою зустрічі бувають різні: приємні й, не дуже приємні. Найбільш радісна зустріч на землі- це зустріч з самим Богом²⁵.

Це велике таїнство під назвою «зустріч», за словами Владки, відбувається у двох випадках:

I – Зустріч Творця зі своїм творінням. Цей момент є дуже важливим, адже Митрополит говорить, що, створивши все творіння, Творець бажає зустрітися з

²⁰ Сурожский А. *О встрече.*

²¹ Сурожский А. *О встрече.*

²² Див. Сурожский А. *Труды. Книга Вторая*, 19.

²³ Сурожский А. *Человек перед Богом*, 90.

²⁴ Див. Сурожский А. *Труды. Книга Вторая*, 168.

²⁵ Див. Там само, 168.

ним і дати йому найбільші блага²⁶. Господь приводить все на світ з любові і хоче поділитися Своїм багатством з творінням²⁷.

II - Наступним моментом, коли відбувається зустріч людини з Богом, це в момент таїнства молитви.

Митрополит описує цю зустріч так: «В молитві ми шукаємо зустрічі з Богом. Всяка зустріч – подія серйозна, а зустріч з Богом – особливо»²⁸. Митрополит, продовжуючи тему зустрічі під час молитви, говорить: «Це зустріч особиста, тому, що кожен повинен пережити її сам... Вона належить нам особисто».²⁹

Усе життя людини просякнуте різними зустрічами, але, аби мати змогу з кимось зустрітися, людина насамперед повинна сама цього захотіти. Це також має відношення щодо нашої зустрічі з Богом. Спершу поставимо собі запитання: «Чи ми самі бажаємо цієї зустрічі»? За словами владика Антонія: «Ми не відчуваємо себе сиротами, як дитина, що загубилась в натовпі; ми не плачемо від горя через те, що Бог не з нами»³⁰. Причина того, що ми не шукаємо зустрічі з Богом, полягає в тому, що «ми обираємо, на кого дивитися, а це звичайно, той хто нам цікавий, ми вибираємо, кого будемо слухати, а кого не будемо слухати».³¹

Як би це прикро не звучало, але, на жаль, ми втратили зв'язок із Богом, хоча Він поруч із нами, але людина настільки занурилася в буденні справи цього світу, що ми Його не відчуваємо³². Усе залежить від людської особи - чи вона бажає віднайти зв'язок зі Своїм Творцем, який втратила через певні обставини³³. У цьому моменті потрібно мати велику сміливість попросити у Святого Духа, як наголошує Владика Сурожський, і сказати: « Прийди! Я став сиротою без

²⁶ Майнарди А. Учїться видеть лик другого. Богословие встречи у митрополита Сурожского Антония // antsur.ru (09.09.2020).

²⁷ Майнарди А. *Учїться видеть лик другого. Богословие встречи у митрополита Сурожского Антония.*

²⁸ Див. Сурожский А. *Школа молитвы*, 297.

²⁹ Там само, 186.

³⁰ Сурожський А. *Вибрані проповіді і бесіди*. Київ 2012, 26.

³¹ Див. Сурожский А. *Труды. Книга Вторая*, 169.

³² Див. Там само, 26.

³³ Див. Там само, 26.

спілкування з Живим Богом!...»³⁴. Людина настільки занурилася в себе й у свою гординю, що навіть не намагається виходити на контакт з Богом³⁵. Проблема полягає у ще одному факторі, що ми не усвідомлюємо цієї самотності. Нам потрібно зрозуміти, що, коли ми не відчуваємо Господа, це означає, що все втратило свій сенс, потьмарилось і змертво³⁶. Потрібно зрозуміти, що Бог не забуває про своє творіння, Людина може забути про Свого Творця, а Творець - ніколи. Ми можемо чути, як Він нас закликає до зустріч з Собою, незважаючи у якому стані перебуває наше відношення щодо Бога³⁷. Потрібно бути свідомим того, що коли, ми відсторонюємося від Бога, не бажаємо мати з Ним зустрічі, то це своїм корінням торкає відомих нам прародичів - Адама і Єву, які відійшли від єднання з Богом³⁸.

Людина, за словами митрополита Сурожського, є унікальна особа³⁹. Її унікальність полягає в тому, що людина, як ніхто інший, може пізнавати Бога, проте так і ніхто з людей не може пізнати Його⁴⁰. Яскравий приклад зустрічі з Богом віч-на-віч нам демонструють аскети, подвижники, які йшли в пустелю й були там з Господом⁴¹. Проте не кожна людина наважиться на такий радикальний спосіб життя зможе все відкинути та податися в пустелю. Для людини пустельним місцем повинна стати Церква⁴². Владика Антоній наголошує: «Церква – це союз людей, які усвідомили, що вони покликані зробити світ таким, щоб в ньому був простір для людини і Бога»⁴³. За словами владика, людина повинна на землі спорудити «град Божий», де місто людини повинно віддати перевагу місту Божому, щоб перше місце мав Господь наш Ісус Христос, єдина людина, Яка достойна цього звання⁴⁴. Потрібно зрозуміти одну істину, що Господь примусово не буде проситися в людське життя, але Він йде

³⁴ Сурожський А. *Вибрані проповіді і бесіди*, 27.

³⁵ Див. Сурожський А. *Вибрані проповіді і бесіди*, 27.

³⁶ Див. Там само, 27.

³⁷ Див. Сурожський А. *Вибрані проповіді і бесіди*, 37.

³⁸ Див. Сурожський А. *Труды*, 117.

³⁹ Див. Там само, 183.

⁴⁰ Див. Сурожський А. *Труды*, 183.

⁴¹ Див. Там само, 183.

⁴² Див. Там само, 183.

⁴³ Там само, 183.

⁴⁴ Див. Сурожський А. *Труды*, 184.

туди, де знайдеться хоч одна жива душа, і скаже⁴⁵: “Прийди Господи, і прийди швидко!” (Од 22: 17,20).

Усе насправді виглядає доволі легко, здається, навіть будувати відносини з Богом не так уже й складно. Виглядає це все дуже просто, коли в нас немає жодних проблем, коли ситуація в нас під контролем, тоді нам нічого не хочеться шукати⁴⁶. Проблему потрібно шукати глибше, а таїться вона в розумі і в серці, між якими є прірва, як пояснює митрополит⁴⁷. Прірва полягає в тому, що серце може наповнити тільки Бог, а розум, навпаки, лише приваблюють матеріальні речі⁴⁸. Здавалося б, велика частина людей – це інтелектуали, виховані, вони не потребують зустрічі з Богом, задовольняються лише матеріальними речами, тому що в них немає внутрішньої зрілості й всередині них криється страх⁴⁹.

Владика Антоній, роздумуючи про зустріч людини з Богом, згадує про один випадок, який трапився в його житті. Прийшов до владики чоловік і заплакавши говорить: «Отче, покажіть мені Бога! Не бачивши, я не можу повірити, а без Нього жити не можу; більше двадцяти років шукаю й ніяк не можу зустріти...»⁵⁰. Цей чоловік наполягав без усіляких вагань показати йому Бога, оскільки бажав з Ним зустрічі. Митрополит відповів цьому чоловікові: «Якщо я би міг вам показати Бога, ви не могли би Його побачити»⁵¹. Але цей чоловік продовжував і надалі наполягати на своєму і не робив ні кроку назад, адже сильно бажав цієї зустрічі⁵². Владика довго не вагаючись з відповіддю, ставить цьому чоловікові одне просте запитання: « Чи є місце у Святому Письмі, яке вас глибоко зворушує?»⁵³. Чоловік відповів, що таке місце є, а саме в Євангелії від Йоана про жінку, яку спіймали на перелюбі⁵⁴. Владика Сурожський дав завдання, щоб цей чоловік протягом декількох хвилин поміркував і поставив собі запитання: «Хто

⁴⁵ Див. Сурожский А. *Труды*, 184.

⁴⁶ Див. Сурожский А. *Труды*, 185.

⁴⁷ Див. Там само, 185.

⁴⁸ Див. Сурожский А. *Труды*, 185.

⁴⁹ Див. Там само, 185.

⁵⁰ Сурожский А. *Школа молитв. Христианская жизнь*, 301.

⁵¹ Там само, 301.

⁵² Див. Там само, 301.

⁵³ Сурожский А. *Школа молитвы. Христианская жизнь*, 302.

⁵⁴ Див. Там само, 302.

я з тих усіх людей: всепрощаючий, людина, яка розуміє дану ситуацію або, можливо, ця жінка, яка вчинила перелюб, чи, мабуть, один з тих юдеїв, які тримають каміння в руках?»⁵⁵. Через декілька хвилин чоловік дає відповідь: «Я бачу себе єдиним юдеєм, який, за словами Христа, і побив цю жінку камінням...»⁵⁶. Важливо завжди стояти у правді перед Господом. Владика Антоній відповів цьому чоловіку: «Дякуйте Господеві, що Він не дає вам з Собою зустрітися. Ви Його не тільки бачити не можете, у вас нічого з Ним спільного немає...»⁵⁷.

Ми дуже часто, як наголошує митрополит Антоній, на жаль, не є готовими до цієї зустрічі з Богом⁵⁸. Причина полягає в тому, що зустріч з Богом, за словами владика Антонія, - це завжди прийти на суд⁵⁹. Цей суд митрополит пояснює так: «Господь чекає того моменту, коли ми вповні дозріємо, щоб виголосити над собою суд, коли ми будемо здатні прийняти Його справедливий суд, проте побачити не своє засудження, а Божий заклик на те, щоб ми вирости в повну міру людської гідності і могли стати людиною»⁶⁰. Ось до такої зустрічі з Богом повинна прагнути людина, яка є для людини одночасно порятунком та страшним судом⁶¹.

У цій зустрічі є також інша сторона, яка відрізняється від першої тим, що Господь сам допускає цю зустріч⁶². Господь бачить, що людина в більшій мірі доросла до цієї зустрічі, що настав саме той момент, коли ми можемо стати пліч-о-пліч з Ним, після цієї зустрічі завжди починається нове життя⁶³. Потрібно зрозуміти, що означає “нове життя”? Владика Антоній “нове життя” трактує так: « Воно не є легшим, більш привабливим, а воно нове, тому що нічим не схоже на наше попереднє; це життя, в якому панує правда Божа, а не людська, істина Божа, а не людська, Божий вимір, а не людський; це нове життя, у якому ми повинні

⁵⁵ Сурожский А. *Школа молитвы. Христианская жизнь*, 302.

⁵⁶ Там само, 302.

⁵⁷ Сурожский А. *Школа молитвы. Христианская жизнь*, 302.

⁵⁸ Див. Сурожский А. *Уход в глубины* // azbyka.ru (29.11.2020).

⁵⁹ Див. Сурожский А. *Уход в глубины*.

⁶⁰ Сурожский А. *Уход в глубины*.

⁶¹ Див. Сурожский А. *Уход в глубины*.

⁶² Див. Сурожский А. *Уход в глубины*.

⁶³ Див. Сурожский А. *Уход в глубины*.

вирости й жити в міру самого Христа, взяти на себе відповідальність за життя світу, подібно до самого Христа»⁶⁴.

Ми повинні завжди запитувати себе, “чи бажаємо ми цієї зустрічі з Богом?”⁶⁵ Можна простежити у словах митрополита: «людина покликана, щоб стати співучасником життя Божого»⁶⁶. Ми повинні виходити назустріч Богові. У нас повинна бути спроможність завжди повертатися у сторону Бога⁶⁷. Ми повинні мати в собі сміливість блудного сина, щоб вийти назустріч своєму Небесному Отцеві.

Важливо завжди дивитися на кожну людину, немов би це зустріч з Богом у буквальному розумінні⁶⁸. Ми завжди повинні вчитися від митрополита, що кожна зустріч завжди має євангельську глибину⁶⁹

І на завершення цього підпункту, знову повертаюся до порад мудрого пастиря, котрий говорить: «Господи, пробач! Я ще не навчився бути християнином.....Дай мені вирости, звичайно, не в міру Павла, але вирости так, щоб моєю любов'ю був Ти, щоб моя мрія була зустріч, з'єднання з Тобою, щоб я на все був готовий, аби Тобі послужити у серці, розумі, долі, житті інших людей».⁷⁰

3.3. Як Бог дивиться на людину

Мабуть, у нас інколи виникали запитання: “А як все ж таки Бог дивиться на людину? Можна собі тільки припутити, що з повагою або з вірою, а, можливо, навіть з любов'ю. Певна частина людей відповість, що Богу взагалі байдуже до нас, пояснюючи це тим, що, якщо б Бог існував, не було б страждань та війн.

⁶⁴ Сурожский А. *Уход в глубины*.

⁶⁵ Див. Сурожский А. *Уход в глубины*.

⁶⁶ Сурожский А. *Вера*. Краматорск 2009, 191.

⁶⁷ Див. Сурожский А. *Труды*, 186.

⁶⁸ Див. Филоненко А. *Океан Тайны*, 34.

⁶⁹ Див. Филоненко А. *Океан Тайны*, 35.

⁷⁰ Сурожский А. *О встрече*.

Відповідно ця частина людей вважає, що Богу не до нас, адже Він має свої справи.

Митрополит Антоній пояснює, як Бог дивиться на людину: «Ми Йому можемо бути чужими, а Він для нас – рідним; ми можемо відвернутися й бути зрадниками в самому останньому розумінні цього слова, а Він залишається вірним до кінця»⁷¹.

Бог завжди дивиться на своє творіння з вірою. Можна собі тільки, уявити наскільки сильно Бог вірить у людину після гріхопадіння прародичів⁷². Бог далі продовжує в мене вірити незважаючи на прогрішення⁷³. Так ми можемо простежити все Святе Письмо й побачити, що людина завжди йде в протилежну сторону, а не до свого Творця. Але Бог продовжує далі дивитися на своє створіння з вірою. Митрополит Сурожський ставить собі запитання: «чи можливо, що Бог нас створив, повірив, що Його творчий акт не марний?»⁷⁴. І владика дає відповідь на своє запитання: «Бог творить нас для буття, дарує нам свободу, без якої немає любові, Він відкривається нам по міру того, як ми можемо й хочемо Його сприйняти, але Він відкривається нам Своєю глибиною»⁷⁵. Якщо людина відкривається до Бога, то вона у свою чергу, повинна стати вразливою й віддатися на Його владу⁷⁶. Коли Господь дарує своїм людям любов, а людина, у свою чергу, лицемірить або зраджує свого Творця, то цим вона подібна, за словами митрополита Антонія, на тих людей, які розпинали Христа⁷⁷.

Зі сторінок Святого Письма можна зауважити, що Господь завжди відноситься до всіх людей, як до своїх дітей, чужих для Нього не існує⁷⁸. І владика Антоній пояснює: «одного дня я зрозумів, що Бог відноситься до людини з глибокою повагою»⁷⁹. Може виникнути запитання: «А звідки у владика

⁷¹ Сурожский А. *О встрече*.

⁷² Див. Сурожский А. *Труды*, 278.

⁷³ Див. Сурожский А. *Пути христианской жизни*, Дух і Літера, Киев 2001, 168

⁷⁴ Там само, 278.

⁷⁵ Там само, 278.

⁷⁶ Див. Там само, 278.

⁷⁷ Див. Там само, 278.

⁷⁸ Див. Сурожский А. *Бог относится к человеку с глубочайшим уважением* // azbyka.ru (29.11.2020).

⁷⁹ Там само, Сурожский А. *Бог относится к человеку с глубочайшим уважением*.

таке переконання, що Бог відноситься з великою повагою до людини?» А з відповіддю владика не зтягував і сказав поглянути на притчу в Євангелії від Луки, притча про «Блудного сина» (Лк.15, 11- 32).

Людина повинна зрозуміти, що Господь не створив її для страждання, знущань або для загибелі⁸⁰.

Бог своєю історією показує, що Він входить в історію людства раз і назавжди, тим самим демонструючи, що людина не є самотньою⁸¹. А як говорить владика Антоній: «До свого Воплочення історія людини проходила перед лицем Божим. Бог виступав немов глядач цієї драми; Він поглядав на все»⁸². З моменту Воплочення відбувається наступне: «людська історія і Бог немов переплетені і стали одним цілим»⁸³.

Створивши людину, Бог також вклав Свою віру у цю людину⁸⁴. Люди повинні зрозуміти, що за свої вчинки доведеться їм відповідати. Але митрополит говорить, в якому саме випадку ми відповідатимемо, а саме: «відповідальність починається в той момент, коли ми на якесь покликання відповідаємо»⁸⁵. Бог, за словами владика Антонія, може говорити: « Я повірив у тебе і покликав тебе до життя, Я свою віру вклав у тебе»⁸⁶. Відповідь людини може бути дуже різною. Це можуть бути моменти нарікання - для чого, навіщо, кому я потрібен? Або навпаки людина зі щирого серця буде дякувати Своему Творцеві за дар життя, за віру в людину.

Для більшості людей це все виглядає нонсенсом, адже людина може ставити собі запитання: «А як все ж таки Бог може вірити в людину?»⁸⁷. Людині важко повірити, що Бог вірить у неї, а найголовніше - зрозуміти, що ми маємо право вірити в себе, тому що Бог повірив у нас⁸⁸

⁸⁰ Див. Сурожский А. *Труды*, 278.

⁸¹ Див. Сурожский А. *Бог относится к человеку с глубочайшим уважением.*

⁸² Там само. Сурожский А. *Бог относится к человеку с глубочайшим уважением.*

⁸³ Див. Сурожский А. *Бог относится к человеку с глубочайшим уважением.*

⁸⁴ Див. Сурожский А. *Труды*, 279.

⁸⁵ Там само, 279.

⁸⁶ Там само, 279.

⁸⁷ Там само, 279.

⁸⁸ Див. Сурожский А. *Труды*, 285.

Важливо, щоб людина знайшла в собі те, що є Боже, тобто те, що робить мене подібним до Нього⁸⁹. Ми повинні зрозуміти, що саме нам перешкоджає бути подібним до образу й подоби Божої⁹⁰. За словами митрополита «Для того, аби знайти в собі цей образ Божий, потрібно розчищати дорогу для цього»⁹¹. Усе, що в цьому випадку вимагається від людини – це дати Господеві свободу і простір, щоб Він міг діяти для нас⁹².

Митрополит Антоній наголошував, що з роками його вразила солідарність Бога з людиною⁹³. Ось, що говорив владика: «Солідарність означає, що Він від нас не відвернувся, коли можна було відвести погляд, - Він залишається з нами. І залишається з нами в такій мірі і таким чином, про який ми не достатньо думаємо»⁹⁴.

Отже, підсумовуючи вище сказане бачимо: Бог завжди старається бути поруч з людиною. Він у жодному разі її не покидає. Отець завжди з нею, лише би це усвідомила сама людина. За словами владики Антонія, Бог дивиться на людину з великою повагою.

3.4. Християни в секуляризованому суспільстві

За даними предстоятелів однієї з церкви, зауважуємо, що секуляризм починається з людської особи. А починається він, коли кожен з нас відходить від Бога⁹⁵. Відбувається це все поступово, з маленьких людських кроків. А розпочинається секуляризм, коли, наприклад, зранку ми прокинулися й не помолилися, таким чином, ми поступово відходимо від Бога⁹⁶.

⁸⁹ Див. Сурожский А. *Труды*, 279.

⁹⁰ Сурожский А. *Труды*, 282.

⁹¹ Сурожский А. *Труды*, 285.

⁹² Див. Там само, 286.

⁹³ Див. Сурожский А. *Бог относится к человеку с глубочайшим уважением*.

⁹⁴ Див. Сурожский А. *Бог относится к человеку с глубочайшим уважением*.

⁹⁵ *Секуляризм заперечує фундамент демократичного суспільства. Інтерв'ю владика Венедикта (Алексійчука) // credo.pro (29.11.2020).*

⁹⁶ *Секуляризм заперечує фундамент демократичного суспільства. Інтерв'ю владика Венедикта (Алексійчука).*

Секуляризм є подібний до комунізму, адже основне завдання комунізму полягало в тому, щоб переконати людей, що Бога не існує⁹⁷. Ми знаємо, що боротьба комунізму проти релігії тривала довго, багато довелось страждати за релігію не лише священникам, а також і громаді вірних. Сьогодні відбувається дещо подібне. Певний відсоток християн падає дуже стрімко.

У теперішній час вважається, що секуляризм прийшов на зміну християнству, адже християнство вважають застарілою релігією⁹⁸. Секуляризм не вважає християнство нейтральним, а навпаки, вважає його своїм найбільшим супротивником, з яким потрібно боротися⁹⁹. У теперішній час Європа дає зрозуміти, що вона стоїть на чолі ісламу й іде йому на поклін, а сторона християнства завжди залишається приниженою, жодного доброго слова в сторону християнства не чути, християнство лише сприймається з негативної сторони¹⁰⁰.

У чому ж полягає причина, що Європа відноситься до християнства з відразою? Мабуть, у тому, що християнство завжди промовляло істину і ставало на захист сімей. Церква завжди була поруч з людьми, не інтегруючись від людей.

Митрополит Антоній говорить, що є дві характеристики, за якими можна визначити те секуляризоване суспільство, у якому ми живемо і нашу власну приналежність сьогодні:

I – Втрата відчуття Бога. Те секулярне суспільство, яким ми його бачимо й проживаємо, не втратило відчуття Бога радикальним чином, таке суспільство було б абсолютно чужим Церкві. Коли будемо заглиблюватися самі в себе, то зауважимо, що більшою мірою належимо цьому світському, секуляризованому світові. Ми також втратили відчуття Бога, те відчуття в нас затьмарене та слабке. У нас немає відчуття Бога Живого, яким володіли святі, мученики, персонажі Старого й Нового Завітів¹⁰¹.

⁹⁷ Див. Алфеев И. *Христианство перед вызовом воинствующего секуляризма* // azbyka.ru (29.11.2020).

⁹⁸ Див. Алфеев И. *Христианство перед вызовом воинствующего секуляризма*.

⁹⁹ Див. Алфеев И. *Христианство перед вызовом воинствующего секуляризма*.

¹⁰⁰ Див. Алфеев И. *Христианство перед вызовом воинствующего секуляризма*.

¹⁰¹ Див. Сурожский А. *Труды*, 348.

Владика все говорив чітко, і не погодитися з ним було б не правильно. Ми справді втратили відчуття Живого Бога. Нам легше покластися на власні сили або ж на свого ближнього, аніж на Бога. Ми бачимо Бога як того, Хто сидить десь там на небі за хмарами, якому на даний момент не до нас. А можливо, взагалі не до нас. На жаль, але це дійсність. А наші вчинки перед іншими людьми, хіба вони відображають наше християнське життя й те, що ми віримо в Живого Бога? Мабуть, ні! Поганці поведуться краще, аніж християни.

Митрополит в одній із радіопередач на тему «Віра людини в Бога» говорив: «Наша задача - стати іконами Христа, радувати й залучати людей, які не знають Бога, своїми справами»¹⁰². Ми завжди ставимо свої бажання та прагнення вище справ Божих. Наші справи важливіші, аніж просто покластися на Бога. Тому, за словами владика Антонія «суспільство втратило відчуття Живого Бога» через ці різні мізерні наші речі, які ми завжди ставимо в пріоритеті, проте не Бога.

II – ознакою – гостра реакція на світ. Митрополит говорить, що це є нормальною ознакою, яка відрізняє суспільство, що відкидає інший вимір світосприйняття. Продовжуючи далі свою думку, митрополит говорить, що не варто вважати, ніби секулярне суспільство здатне розвинути усвідомлення світу глибше, гостріше.¹⁰³

Кожна людина, яка приходить на цей світ, має своє покликання. І людина, яка є християнином, має, за словами владика Антонія, особливе покликання. Покликання людини полягає в тому, що «вона покликана вести все до цілісності, досконалості»¹⁰⁴. Відповідальність завжди буде на плечах у християн, а саме тому, що ми знаємо Божі думки¹⁰⁵. Нас не має це принижувати, як християн, а важливо, щоб ми були свідомі, що в цьому світі ми не є самі, адже в ньому перебуває Живий Бог¹⁰⁶.

¹⁰² Див. *Духовное наследие митрополита Антония Сурожского, Материалы первой международной конференции 28-30 сентября*, Москва 2008, 187

¹⁰³ Див. Сурожский А. *Труды*, 69.

¹⁰⁴ Там само, 69.

¹⁰⁵ Див. Сурожский А. *Труды*, 70.

¹⁰⁶ Див. Сурожский А. *Вибрані проповіді і бесіди*, 71.

Важливо також, щоб ми дивилися на світ, у якому перебуваємо, очима віри й мудрості, якщо ми перестанемо дивитися вірою й мудрістю, то ми перейдемо на хибний шлях, шлях віку цього¹⁰⁷.

Митрополит Антоній Сурожський говорить: « криза віри християнських спільнот є наслідком кризи досвіду, що, у свою чергу секуляризує нас, що не дає нам пережити досвід з Богом»¹⁰⁸. Адже ми знаємо «поклоніння народжується з нашого відчуття Божої присутності»¹⁰⁹. Якщо світ братиме над нами перевагу, то він все більше затягуватиме нас до своїх приємностей. І таким чином, ми поступово будемо відходити все далі й далі від Бога.

Підсумовуючи, митрополит говорить на сьогодні дуже влучні слова, їх потрібно мати завжди перед своїми очима: «Мені здається, що зараз не лише світ, але й Церква, народ Божий, втомилися від слів та дій: їх набагато більше, ніж потрібно, щоб мати можливість тверезо оцінити ситуацію»¹¹⁰.

Вважає один із православних богословів: «тільки християни готові йти на мирову із секуляризмом»¹¹¹. Саме так сьогодні все й відбувається, а все через те, що людина літепла у відношенні до релігії. Якщо подивитися узагальнено, то людина стає в усьому літеплою, не лише у відношенні до літургії. Ми повинні зрозуміти, з чим маємо справу. Важливо, щоб духовенство робило наголос на цьому важливому етапі для людей, які практикують християнство, особливо для молоді.

Як наголошує владика Сурожський, потрібно, щоб цей секуляризм не проник у церковні інституції. Митрополит говорить, що церковний антиклерикалізм, на жаль, сьогодні зростає і в середині церкви¹¹². Священик повинен знати, які йому належать обов'язки й не перебільшувати в цьому плані. Ми знаємо зі сторінок Святого Письма, що є один лише священник,

¹⁰⁷ Див. Сурожський А. *Вибрані проповіді і бесіди*, 73.

¹⁰⁸ Сурожський А. *Вибрані проповіді і бесіди*, 73.

¹⁰⁹ Сурожський А. *Вибрані проповіді і бесіди*, 76.

¹¹⁰ Сурожський А. *Вибрані проповіді і бесіди*, 76.

¹¹¹ Шмеман А. *За життя світу Таїнства і Православ'я*. Львів 2009, 186.

¹¹² Див. Сурожський А. *Вибрані проповіді і бесіди*, 73.

Первосвященник Церкви – Господь Ісус Христос¹¹³. Владика Антоній наголошує на місці священника: « У священника є своє місце, своє значення, але, коли справа доходить до суті, до найважливіших діянь Церкви, немає іншого Первосвященника, окрім Христа»¹¹⁴.

Отже, виникає запитання: “Як нам тоді поводитися в секуляризованому суспільстві?” Митрополит говорить: «Ми повинні в цьому світі стати іконами Христа. Ми повинні показувати не лише приклад молитви й посту, а насамперед благочестивість. І вельми актуальні в теперішній час слова Христа мати перед собою: «Ви світло для світу» (Мт5: 14-16).

¹¹³ Див. Сурожский А. *Вибрані проповіді і бесіди*, 75.

¹¹⁴ Сурожский А. *Вибрані проповіді і бесіди*, 75.

ВИСНОВОК

У даній роботі було проаналізовано та представлено поради та рекомендації своїм вірним Митрополитом Антонієм Сурожським. Життя Митрополита не було легким, адже будучи ще юнаком, він не одноразово змінював місце проживання – часто приводом цього були вимушені сімейні обставини. Така постійна зміна місця проживання мала вплив на майбутнього митрополита. Також, постійні переїзди до нових країн були важкими, сповненими різних викликів.

Шкільні роки Митрополит згадував завжди із сумом, адже неодноразово доводилося терпіти насмішки з боку хлопців, а інколи навіть побої від ровесників. Але, в ці нелегкі роки в житті Андрія Блума також були і радісні моменти. Моменти радості, зазвичай, були пов'язані з дитячими таборами, які були організовані з Російською еміграцією. Табори для дітей навіювали приємні спогади. Один із таких таборів запам'ятався митрополиту Антонію на все життя. Подією, яка мала великий вплив на Андрія Блума було знайомство з християнством. Попри те, що рідні Антонія були християнами, Він все ж залишався іншої думки, а саме: « Не любив ходити до церкви, даремна трата часу. Коли чув запах ладану, тоді глибоко вдихав і втрачав свідомість»¹. Як висновок, після таких витівок Андрія Блума, його не брали в храм, а для нього це було на руку.

Подія з табором настільки сильно вплинула на молодого хлопця, що приїхавши додому, одразу взявся до Святого Письма і чим скоріш хотів переконатися в наведених словах проповідника, який був в таборі.

Подальше життя Андрія Блума відбувалося таким чином, що він вступив до медичного університету. Але перед тим, як вступити до університету Андрій Блум довго роздумував над життям у пустелі, монастирі, однак спершу вирішив

¹ Филоненко А. *Океан Тайны*, 30

іти в університет. Дорогою до університету міг молитися утренью в період перерви молитву часів. Вже в студентські роки майбутній Митрополит дотримувався добового кола церковних богослужінь. Пізніше Андрій Блум знайомиться зі своїм духівником, який через певний період здійснив над ним чернечий постриг.

Згодом пішли роки армії, роки фронту. Служба військовим медиком на фронті внесла вагомий відбиток у його життя. Після фронту, Антоній отримує, дияконські, а через деякий час і священничі свячення. І в цьому ж таки періоді майбутній владика їде з молоддю до Великої Британії, де після першого кроку на цю землю зрозумів, що хоче тут залишитися на все життя. Поступово мрії майбутнього владика почали здійснюватися, і вже в скорому часі його хіротонізують і відправляють на служіння до Лондона.

У митрополита був свій особливий підхід, своїми мудрими порадами він умів захоплювати аудиторію. Аудиторію не заради кількості, але якості. Адже до митрополита багато людей зверталось за порадами. Духовної підтримки та порад потребували практичні всі, з ким доводилося мати стосунок з митрополитом. Антоній Сурожський нікого не залишав осторонь, а всім старався приділити увагу. Його кабінет при церкві завжди був відкритий для людей. Дуже часто провадив зустрічі для молоді з російської еміграції на їхніх квартирах.

Митрополит завжди на цих зустрічах наголошував на таїнстві зустрічі з Богом. Ця зустріч найперше відбувається в молитві. Про молитву завжди говорити легко, а перейти до цієї справи, ніколи немає часу, виснажені днем і багато інших причин. Ще інша причина може виникати коли, ми регулярно приступаємо до цієї справи й не відчуваємо присутності Бога, або не можемо з Ним зустрітися. І такі речі можуть в людини викликати відразу до молитви, а зустріч в часі молитви може виглядати, як щось не реальне. За словами Митрополита, причина може критися в тому, що ми не вміємо мовчати в часі молитви й не відчуваємо Бога або ми не достаньо дозріли до цієї зустрічі. І на цьому етапі людина сама повинна дати собі відповідь, де вона знаходиться зараз. Звісно, сьогодні замовчати значно важче, оскільки навколо всі говорять, а увійти

в таїнство тиші не завжди легко, а навіть і боляче. А боляче тому, що нам не приємно бути з самим собою, звикли втікати від себе у віртуальний світ і там знаходити насолоду. І, це виглядає все ілюзорним, а нам в свою чергу здається, що приносить найбільшу радість в цьому світі, чуємося найщасливішими людьми, але на жаль не до кінця щасливими. Тому, щоб навчитися молитви, насамперед, за словами Митрополита, ми повинні вміти увійти в тишу і знаходити насолоду в перебуванні в ній, а вже згодом молитися словами.

Завдяки молитві людина віднаходить свою гідність, своє достоїнство, яке втратила з плином часу. Щоб любити свого ближнього людина повинна найперше, полюбити себе, збагнути те, що в неї було закладено.

Сьогодні в секуляризованому суспільстві людині важко віднайти свою достоїнність, людяність, адже здається, що все відійшло десь на другий план. Світ пропонує щось інше, а саме бігти за славою, іти на будь-які жертви заради слави, кар'єри, таким чином забуваючи, до чого була покликана, якою достоїнністю наділив її Творець.

Через деякий період людина може збагнути, що відбувся десь «поворот не туди», що її правдиве щастя – це зустріч з Богом. Людина не є до кінця свідомою, що Бог на неї завжди дивиться з великою повагою, довірою. Незважаючи на те, що сьогоднішній світ втратив почуття Живого Бога, Він все ж продовжує дивитися з довірою на людину й чекає людину, як батько чекає на свого блудного сина коли той повернеться.

Отже, Митрополит ділиться власним досвідом, навернення на шлях до Бога. Він ділиться величезним багажем знань, який здобув завдяки своєму досвіду. Його досвід молитви, досвід зустрічі людини з Богом. Все залишає нам, ділиться з нами. А ми в свою чергу повинні черпати з цих практичних порад і вміти їх застосовувати. Він хоче, щоб в житті ми зрозуміли, що правдиве щастя людини це завжди бути з Богом. А, щоб бути з Богом людина повинна бути відкритою завжди на Нього, завжди повинна бути Йому вірною.

Отже, в першому розділі ми провели короткий екскурс у життя та діяльність митрополита Антонія. Виокремили його основні напрямки аспекти вчення та особистого життєвого росту.

У другому розділі дослідили головні критерії молитви згідно вчення Антонія Сурожського. Представили його особистий життєвий досвід на основі проповідей та інших засобів комунікації, завдяки яким вдалося зберегти його навчання.

У третьому розділі було досліджено аспекти гідності людської особи. Представили як людина впродовж свого життя прямує до злуки та зустрічі з Творцем. Виокреми основні критерії служіння християн в секулярному світі.

Оскільки творча спадщина митрополита Антонія є великою та багатогою як змістом, так і важливим досвідом, можна з впевненістю сказати, що є ще велике поле, для дослідження його основних поглядів.

Дане дослідження може послужити як і у академічному середовищі, так і в середовищі людей, яким цікава постать митрополита Антонія та його вчення про молитву. Важливо зауважити, що актуальною ця праця може стати для широкого кола читачів і тому, що в ній описані основні порівняльні аспекти вчення митрополита Антонія та сучасні секулярні погляди.

В часі дослідження зустрілися з тим, що багато творів митрополита Антонія є іноземними, і немає достатньої кількості творів для загального доступу.

В дослідженні були досягнуті всі завдання поставлені на початку дослідження.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА

1. Духовное наследие митрополита Антония Сурожского, *Материалы Первой международной конференции*, Москва, 2008.
2. Духовное наследие митрополита Антония Сурожского, *Материалы Первой международной конференции 28-30 сентября 2007. Москва 2008(59-250)*.
3. Зайцев Андрей, *Митрополит Сурожский Антоний, Жизнь, Творчество, Миссия*, Москва, 2009.
4. Сурожский Антоний, *Вера*, Краматорск, 2009.
5. Сурожский Антоний, *Вибрані Проповіді і Бесіди*, Київ, 2012.
6. Сурожский Антоний, *Может ли еще молиться современный человек*, Краматорск, 2009.
7. Сурожский Антоний, *Пути Христианской Жизни*, Киев, 2001.
8. Сурожский Антоний, *Світло у Темряві, Київ*, 2014.
9. Сурожский Антоний, *Труды*, Москва, 2002.
10. Сурожский Антоний, *Труды книга вторая*, Москва, 2012.
11. Сурожский Антоний, *Человек перед Богом*, Москва, 2006.
12. Сурожский Антоний, *Школа молитвы*, Клин, 2004.
13. Сурожский Антоний. *О встрече (сборник бесед и интервью, ранне опубликованных в периодике)*. Краматорск, 2009.
14. *Человек в богословии митрополита Антония Сурожского. Доклады второй международной конференции*, Москва 2013.(1-123).

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Алексійчук Венедикт. *Будьте святыми*. Львів 2013.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

2. Батрух С. *Модель християнського життя у творах св. Василя Великого*, Львів, 2007.
3. Бунге Г. *Глиняні посудини*. Львів, 2010.
4. Бьянки Энцо. *Лексикон внутрешней жизни*. Киев 2010.
5. Золотоустий Й. *Зібрання повчачань, книга перша*, Львів 2010.
6. Катрій Юліан. *Перлини Східніх Отців*. Львів 1998.
7. Ноуен Г. *Духовне формування*. Київ 2016.
8. Синод єпископів УГКЦ. *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»*. Львів 2012.
9. Филоненко Александр. *Океан Тайны*. Киев 2014.
10. меман Александер. *За життя світу Таїнства і Православ'я*. Львів 2009.

ІНТЕРНЕТ ДЖЕРЕЛА

1. Аверинцев С. *Антоний, Митрополит Сурожский. Без записок /Азбука веры azbyka.ru (09.04.2020)*.
2. Алфеев И. *Антоний (Блум), митрополит Сурожский. Любовь всепобеждающая. Проповеди: произнесенные в России. // Предание. Ру predanie.ru (10.04.2020)*.
3. Алфеев И. *О молитве //Азбука веры azbyka.ru (01.09.2020)*.
4. Алфеев И. *Христианство перед вызовом воинствующего секуляризма // Азбука веры azbyka.ru (20.09.2020)*.
5. Алфеев И. *О духовной жизни, Ви – свет мира // Азбука веры azbyka.ru (01.09.2020)*.
6. *Биография и религиозное становление митрополита Антония (Блума) // Православная библиотека Акафист www.acathist.ru (10.04.2020)*
7. Ларше Жан-Клод. *Старец Сергей //Азбука веры azbyka.ru (01.09.2020)*.
8. Майданович Л. *Антоний // Православная энциклопедия // Православная энциклопедия www.pravenc.ru (09.04.2020)*.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

9. Майнарди А. *Учиться видеть лик другого. Богословие встречи у митрополита Сурожского Антония* // antsur.ru (15.09.2020).
10. *Митрополит Антоній (Блум)* // Православная электронная библиотека lib.prmir.ruav (10.04.2020).
11. *Секуляризм заперечує фундамент демократичного суспільства. Інтерв'ю владика Венедикта (Алексійчука)* // CREDO credo.pro (19.09.2020).
12. Сурожский А. *Бог относится к человеку с глубочайшим уважением* // *Азбука веры* azbyka.ru (17.09.2020).
13. Сурожский А. *Быть православным в Англии* // Альфа и Омега 5 (1995) // *Правмир* www.pravmir.ru (10.04.2020).
14. Сурожский А. *Ступени. Беседы митрополита Антония Сурожского* // *Азбука веры* azbyka.ru (01.09.2020).
15. Сурожский А. *Уход в глубины* // *Азбука веры* azbyka.ru (17.09.2020).
16. Тугаринов С. *Митрополит Сурожский Антоний. Биография і в свидетельствах современников / упоряд Тугаринов С. / Азбука веры* (09.04.2020).
17. Филоненко А. *Встреча, Уязвимость, Ликование: Богословие Митрополита Сурожского Антония* [PDF] / *Центр св. Климента спілкування та діалог культур* www.clement.kiev.ua (08.04.2020).